

Transformationsøkonomi

UDFORDRINGER OG MULIGHEDER FOR MENNESKET I EN SUBJEKTIVITSPRODUCERENDE ØKONOMI

English title: **Transformation economy**

Challenges and possibilities for man in a subjectivity producing economy

Kandidatafhandling - Cand.merc.(fil.) - Copenhagen business school

Afleveringsdato: 22. September 2010

Specialestuderende: David Carsten Pedersen

Vejleder: Rasmus Johnsen – LPF: Institut for Ledelse Politik og Filosofi

Bivejleder: Christiane Mossin - CBP: International Center for Business and Politics

Antal tegn: $80 \times 2275 = 182,000$ tegn

INDLEDNING TIL EN TRANSFORMATIONSØKONOMI	3
ENGLISH SUMMARY	3
DET TRANSFORMATIONSØKONOMISKE PERSPEKTIV	4
PROBLEMER VED FORSTÅELSE AF PINE & GILMORES BEGREBSAPPARAT	5
TRANSFORMATIONSØKONOMIEN I ET POSTHUMANISTISK PERSPEKTIV	5
<i>Nødvendigheden af en ontologisk forståelse af subjektivitetsproduktionen</i>	7
PROBLEMFORMULERING	8
FILOSOFI SOM BEGREBSKONSTRUERENDE PRAKSIS.....	9
KRITISKE FORHOLD I ARBEJDET MED DELEUZIANSK FILOSOFI	11
FILOSOFI OG DET PROBLEMATISKE FORHOLD TIL ERHVERVSØKONOMIEN	13
<i>Kritik af kapitalismekritik</i>	15
GRUNDLAGET FOR EN AFFIRMATIV DELEUZIANSK KRITIK	17
<i>Et svar på kritikken</i>	18
DISCIPLINERENGEN AF DET ANALYTISKE ARBEJDE.....	20
FILOSOFISKE ELEMENTER I DET ANALYTISKE ARBEJDE	20
<i>Filosofiske discipliner</i>	21
TOPOLOGI	22
<i>Immanensplanet</i>	23
<i>Arkiver og udsigelsesmontager</i>	24
TYPOLOGI	25
<i>Guider i immanensplanet</i>	25
<i>At finde begrebslige personer</i>	27
<i>Typologi og maskiner</i>	27
<i>Negation og ressentimentsmennesker</i>	29
<i>Affirmation og affirmative mennesker</i>	30
FORSVAR AF EN AFFINITET FOR DET AFFIRMATIVE	31
OPSUMMERENDE REFLEKSION	33
KONSTRUKTIONEN AF ARKIVETS SERIER.....	34
1. SERIE: PINE & GILMORE SOM UDSPRINGSPUNKT.	34
<i>Præcision af de transformationsøkonomiske skitser</i>	35
2. SERIE: EMPIRISK RESONANS	36
<i>Udsagn fra det globale kartotek</i>	36
3. SERIE: FILOSOFISK PRÆCISION.....	37
<i>De filosofiske stemmer</i>	37
<i>Opstilling af tre deleuzianske figurer</i>	39
OPSUMMERING REFLEKSION.....	40
PRÆCISERING AF PINE & GILMORES TRANSFORMATIONSØKONOMISKE PERSPEKTIV.....	41
<i>Et oplevelsesøkonomisk paradoks</i>	41
PINE & GILMORES TRANSFORMATIONSØKONOMISKE PERSPEKTIV	42
<i>Kategorisering af økonomien</i>	44
DEN TRANSFORMATIONSØKONOMISKE PROCES.....	45
EMPIRISKE EKSEMPLER PÅ TRANSFORMATIONSØKONOMIENS AKTUALITET	48
<i>Fra Oprah til MTV</i>	48
<i>Eksempler på transformationsøkonomiske teknologier</i>	49
<i>Coaching som transformationsteknologi</i>	51
<i>Transformationsøkonomiens omfang</i>	53

IMMANENSPLANETS AKTUALITET	54
TRANSFORMATIONSØKONOMIENS VÆRDIPRODUKTION	55
KARAKTERISTIK AF VAREN	55
<i>Troen på perfektion</i>	56
<i>Perfektionsproblemer</i>	57
PRODUKTION AF FEJLBARLIGHED	58
TRANSFORMATIONSØKONOMIEN I ET POSTHUMANISTISK PERSPEKTIV	60
SLOTTERDIJK OG REGLERNE FOR MENNESKEPARKEN	60
<i>Transformationsøkonomien i et posthumanistiske perspektiv</i>	62
UDPEGNING AF DISKREPANSER I PINE & GILMORES PERSPEKTIV	64
DET ONTOLOGISKE GRUNDLAG FOR EN TRANSFORMATIONSØKONOMI	67
BEGIVENHEDEN, DET VÆRENDE OG TANKEN	67
<i>Begivenheden og sproget</i>	68
<i>Begivenheden, hjernen og viljen til at være</i>	70
BEGIVENHEDEN, HUMANITAS OG OVERMENNESKET	72
DET DELEUZIANSE MENNESKE I ET TRANSFORMATIONSØKONOMISK PERSPEKTIV	74
DET DOBBELTE MENNESKE	75
NEGERENDE OG AFFIRMERENDE KRÆFTER I EN TRANSFORMATIONSØKONOMI	76
DEN INDADGÅENDE BEVÆGELSE OG SAMVITTIGHEDSMASKINEN	77
DEN UDADGÅENDE BEVÆGELSE OG FORGLEMMELSESMASKINEN	78
AFGRÆNSENDE REFLEKSION	80
TRANSFORMATIONSØKONOMIENS AFFIRMATIVE POTENTIALE	82
SINDET SOM KAMPPLADS FOR LIVETS BETYDNING	82
<i>Udgangen fra den negerende maskinpark</i>	83
MULIGHEDER FOR EN AFFIRMATIV TRANSFORMATIONSØKONOMI	84
<i>Miljøer der åbner begivenhedens mulighed</i>	85
<i>Transformationsøkonomiens udfordring</i>	86
KONKLUSION	87
DEN TRANSFORMATIONSØKONOMISKE GRUNDFIGUR	87
TRANSFORMATIONSØKONOMIENS IMMANENSPLAN	87
PINE & GILMORES PERSPEKTIV PÅ VÆRDIPRODUKTION	87
TRANSFORMATIONSØKONOMIEN I ET POSTHUMANISTISK PERSPEKTIV	88
DET ONTOLOGISKE GRUNDLAG FOR EN TRANSFORMATIONSØKONOMI	89
NEGERENDE OG AFFIRMERENDE KRÆFTER I EN TRANSFORMATIONSØKONOMI	89
DEN KRITISKE MULIGHED FOR REALISERING AF EN AFFIRMATIV TRANSFORMATIONSØKONOMI	91
BESVARELSE AF PROBLEMFORMULERING	91
LITTERATURLISTE	95
PRIMÆR LITTERATUR:	95
SEKUNDÆR LITTERATUR OG ILLUSTRATION	95
EMPIRI	95

Dedikeret til Martin Fuglsang

Indledning til en transformationsøkonomi

English summary

This thesis investigates the challenges and possibilities that emerge in the understanding of the concept of *transformation economy* as an economic offer of the production of human subjectivity. Through an analysis of Joseph Pine & James Gilmore's concept of transformation economy, I demonstrate how this economy offers a transformation of the customer's self, and that empirical examples of this offering can be found in global mass media, self-help and coaching industries. Through the perspective of Peter Sloterdijk, I inspect what Pine & Gilmore see as the value of the offer that is produced. In this I show that what seems as an offer of *perfection* of the self, produces a type of self that is driven to devalue its own existing by a continuous self-definition based on its own lack of perfection. This, I argue, shows how the post-humanistic complex of guilty conscience has become a personal project, installed in the mind of the human self. I then proceed through Gilles Deleuze's ontology of difference and lay out the continuous production of the human self in the relation between the human mind and the ever changing existence of its own being. Through Deleuze I argue how man can be seen as both the creator of the meaning and value of his own existence and also the one that denies himself this position by forgetting that he is continuously becoming another. I therefore conclude that man, in a post-humanistic perspective, can be defined as a *double human*, continuously creating himself as *another* and repeating himself as the *same*. I show how this will to repeat the negation of his own transformation is produced in a *machine of guilt* and a *machine of forgetting* that is installed within the self. Finally, I argue what the possibilities are for overcoming such machines through the power of continuous questioning and man's realization of his position as the creator of his own sense and values. This, I conclude, is a continuous challenge for an economy of transformation if it wants to produce a humanity that realizes its own value and is in charge of its own existence.

Key words: *Economy of transformation, post-humanism, production of the self, double human, Joseph Pine, James Gilmore, Gilles Deleuze, Peter Sloterdijk.*

Det transformationsøkonomiske perspektiv

Siden Josef Pine & James Gilmore præsenterede begrebet *oplevelsesøkonomi* i bogen "*The experience economy*"¹ i 1999, bogen fået en del opmærksomhed i både socialvidenskabelige og managementteoretiske kredse. Men selvom deres værk er blevet diskuteret flittigt på både business-skoler og universiteter, så mener jeg, at deres arbejde stadig gemmer på et begreb, der endnu ikke har fået den opmærksomhed, det fortjener.

Begrebet tager udgangspunkt i en paradoksal økonomisk relation, som Pine & Gilmore hverken kan forklare efter tidligere økonomiske parametre eller med de oplevelsesøkonomiske termer, som de selv har konstrueret. Den problematiske relation finder de i forhold, hvor kunder betaler for at indgå i begivenheder, hvori det ikke er *selve* oplevelsen, mens den står på, det er det attråværdige element, men i stedet noget ganske andet, hvilket de udtrykker i følgende citat:

*"What are people really after as they enter into all these pursuits? Experiences, yes. But there is more than that: we want to transform ourselves, to become different."*²

Det kunden køber er således ikke *selve oplevelsen* af begivenheden, men *selve den forandring* af kundens subjekt, der finder sted i begivenheden.

På baggrund af denne relation skitserer de en økonomi, hvor kunden køber adgang til en serie af begivenheder med det formål at blive ændret af begivenheden og derved blive transformeret til *en anden* end den, kunden var før begivenhederne fandt sted. I denne særskilte produktion er det dermed den transformerende kunde, den *anden* som kunden bliver, der er selve produktet. Med dette mener Pine & Gilmore at have skitseret endnu en særskilt økonomisk kategori: *en transformationsøkonomi*³.

¹ Pine, Joseph & Gilmore, James: "*The experience economy*" (1999) – Harvard business school press

² Op.sit. p. 164

³ Op.sit. p. 170

Problemer ved forståelse af Pine & Gilmores begrebsapparat

Det transformationsøkonomiske begreb viser således, at menneskets subjektivitetsproduktion er blevet genstand for en økonomisk relation. Og dette perspektiv mener jeg udpeger noget væsentligt. For igennem Pine & Gilmores skitser er det muligt at udpege serier af aktuelle tilbud, der gør sig gældende på tværs af økonomiske sektorer, som samlet set tegner en økonomi, hvor produktionen af menneskets subjektivitet er den primære værdiproducerende modus, og hvor det er mennesket selv, der er det egentlige produkt.

I Pine & Gilmores perspektiv er det dog uklart, hvordan man skal *forstå* denne produktion, og hvad værdien af de mennesker der produceres er. Hvor Pine & Gilmore umiddelbart vurderer, at det er selve *transformationen* af mennesket, der skaber værdien, så er der en vis diskrepans mellem dette forhold, og det de mener er værdien af det nye menneske, der produceres. Denne diskrepans synes at gå igen i deres perspektiv, hvor kunden på den ene side ønsker at blive et nyt menneske, men i stedet tilbydes en tro på et ideal, det ikke kan realisere.

En afklaring af denne diskrepans synes nødvendig, for da det vitterligt er muligt at påvise en aktuel subjektivitetsproducerende økonomi, så gør dens tilbud sig gældende i den hverdag, vi oplever som vores eget livs realitet. Ved at skabe klarhed over, hvad der egentlig produceres i den aktuelle økonomi, og som går igen i dens produktion, er det derved muligt at forstå nogle af de problematikker og udfordringer, som denne økonomi indeholder for menneskets mulighed for at realisere værdien af sin egen eksistens.

Transformationsøkonomien i et posthumanistisk perspektiv

Det aktuelle tilbud om transformation af menneskets subjektivitet er dermed ikke kun interessant i et markedsøkonomisk perspektiv. For hvis tilbuddet om transformation af menneskets subjektivitet er et reelt tilbud, så understreger det aktualiteten af det filosofiske spørgsmål som Peter Sloterdijk formulerer: "*hvordan mennesket kan blive et sandt og virkeligt menneske*".⁴

⁴ Sloterdijk, Peter: "*Regler for menneskeparken*" (2001), 13 – PASSAGE - tidsskrift for litteratur og kritik, Nr. 3

I essayet *"Regler for menneskeparken"*⁵ tager Peter Sloterdijk udgangspunkt i Martin Heideggers tekst *"Brev om humanismen"*. Han viser hvorledes dette spørgsmål kan ses som en central del af den europæiske kulturhistorie, der udgør valpladsen for det *"vedvarende slag om mennesket, som udfolder sig som en kamp mellem bestialske og tæmmende tendenser"*⁶. På baggrund af Heideggers *"Brev om humanismen"* viser Sloterdijk, hvorledes den vestlige kulturs humanistiske projekt synes at kulminere i midten af det 20. århundrede, under bolsjevismens, fascismens og amerikanismens, krig om hvert af deres *"med humanitære fraser pyntede verdensherredømme"*⁷. Humanismens vedvarende kamp for at tæmme det bestialske i mennesket synes dermed at have produceret en mennesketype, der på den *mest* "bestialske" vis kunne distancere sig fra sit arbejde og omdanne menneskeparker til udryddelseslejre. Og på baggrund af dette tragiske forhold konstaterer Heidegger, at ordet *"humanisme"* har mistet sin betydning⁸.

Men Sloterdijk afviser dog Heideggers erstatningsfigur som en ny skole for mennesketæmning⁹. I stedet viser han, at noget andet træder frem af humanismens ruiner. Dette *andet* er den kamp, der fortsat udfolder sig i det komplekse, Sloterdijk betegner som *menneskeparken*; den organisering af den menneskelige socialitet, hvori mennesket fortsat opdrager og regulerer sig selv¹⁰.

I tråd med dette perspektiv, viser det at produktionen og regulering af menneskets subjektivitet er blevet genstand for en økonomisk relation, at der fortsat er noget, der opdrager og regulerer mennesket. Ved at undersøge denne menneskeproducerende maskine er det dermed muligt at se, hvorledes denne menneskepark fortsat regulerer og opdrager den *posthumanistiske* figur, der bliver produceret i den økonomiske relation.

Det kritiske spørgsmål til denne økonomi i et posthumanistisk perspektiv bliver dermed: hvad er det for et menneske, som denne økonomi producerer? For hvis det *nye* mennesket blot er en gammel menneskefigurs genopstandelse, så viser det, at den

⁵ Sloterdijk 2001

⁶ Op.sit. p. 12

⁷ Op.sit. p. 16

⁸ Op.sit. p. 14

⁹ Op.sit. p. 17

¹⁰ Op.sit. p. 21

humanistiske ”*menneskepark*”¹¹ stadig bygger komplekser i mennesket. Og hvor gerne man end ville glemme de tidligere konsekvenser af sådan et konstruktionsarbejde, så vil en udpegning af dens fortsatte virke gentage nødvendigheden af diskussionen om, hvad der er menneskets mulighed for en humanitet hinsides den humanistiske figur¹².

Nødvendigheden af en ontologisk forståelse af subjektivitetsproduktionen

Pine & Gilmores begreb synes dog endnu ikke adækvat til at denne diskussion lader sig gennemføre. For hvis det vitterligt skal kunne udpege, *hvad* det er for et menneske der producerer, og *hvordan* det producerer det, så kræver det en kortlægning af det ontologiske grundlag for en sådan subjektivitetsproduktion. Denne præcisering er dog ikke tilstede i deres begrebsapparat og for at kortlægge disse ontologiske forhold kræver det en anden praksis end den som Pine & Gilmore repræsenterer.

I forlængelse af Sloterdijks afvisninger af Heideggers ontologiske bestemmelse af menneskets forhold til det værende som en adækvat udpegning af menneskets kamp om betydning i et posthumanistisk perspektiv¹³, så vil jeg antage et andet blik, der kan udfolde de ontologiske vilkår for den fortsatte tilblivelse af det menneskelige subjekt.

Dette ontologiske blik er det, som Gilles Deleuzes præsenterer igennem sin begivenhedsontologi, og igennem dette vil jeg fremskrive en forståelse af det ontologiske grundlag for subjektivitetsproduktionen en i transformationsøkonomisk produktion. For på baggrund af denne forståelse, mener jeg, at man kan opstille et transformationsøkonomisk begreb, der kan indgå i den posthumanistiske diskussion om, hvad der er for et menneske, som sådan en økonomi producere, og hvad der kæmper om dets betydning.

Igennem en sådan diskussion vil jeg vise, at diskrepansen i Pine & Gilmores perspektiv er kendetegnende for de kræfter, der samtidig skaber og begrænser muligheden for at mennesket kan realisere værdien af sin eksistens. Ved at vise det *dobbelte menneske*, som disse kræfter gennemstrømmer, er det min hensigt at udpege de udfordringer og muligheder, som en transformationsøkonomi indeholder, hvis man vil udfolde en humanitet hinsides den humanistiske figur.

¹¹ Sloterdijk 2001, 21

¹² Op.sit. p. 20

¹³ Op.sit. p. 17

Problemformulering

For at videreudvikle begrebet *transformationsøkonomi* skal følgende tre problematikker undersøges:

1. *Hvilken produktion og produktionsform karakteriserer en transformationsøkonomi?*

Det første problem drejer sig om, hvordan man kan forstå den økonomiske kategori, som Pine & Gilmore betegner som en *transformationsøkonomi*. At præcisere dette kræver en undersøgelse af skitserne for deres økonomi for derved at finde belæg for deres tese om, at den udbuds/efterspørgselsrelation, de har udpeget vækker genklang i udsagn, der gør sig gældende i en erhvervsøkonomisk hverdag.

2. *Hvilke kræfter begrænser og muliggør denne produktion, og hvad realiseres der igennem deres udfoldelse?*

Den anden problematik handler om, hvad det er for kræfter der gennemskærer subjektivitetsproduktionen i denne økonomi. At vise dette kræver, at man udpeger de kræfter, der udfolder sig i produktionen for derved at undersøge, hvorledes kræfterne muliggør og begrænser den.

3. *Hvilken mennesketype produceres i en transformationsøkonomi og hvad skaber dets værdi?*

Det tredje problem omhandler, hvad det er for en subjektivitet der produceres i en transformationsøkonomi, og hvordan man kan forstå værdien af dens produkter. At belyse dette kræver, at man ser på den mennesketype, der bliver produceret i en transformationsøkonomi, men også hvad der skaber værdien af dette menneske.

Filosofi som begrebskonstruerende praksis

Hvis man ønsker at anvende filosofi i forhold til socialteoretiske og økonomiske problemstillinger, så er det nødvendigt, at man gør det klart, hvilken funktion som filosofien skal have i det arbejde man udfører. I bogen *"What is organization?"* redegør Sverre Spoelstra for denne problemstilling ved at vise, to distinkte filosofiske traditioner, der gør sig gældende indenfor det, der bredt kan betegnes som organisationsstudier. Spoelstra kategoriserer disse to traditioner på følgende måde:

*"(1)The under-labourer conception of philosophy as we find in Locke and others, in which philosophy is conceptualised as that which effaces contradiction and common sense"*¹⁴

*"(2)The conception of philosophy as the creation of concepts as we find it in Deleuze and Guattari, in which philosophy becomes the autonomous creator of the paradoxical sense, or 'para sense', a sense that opposes common sense rather than that corrects it."*¹⁵

Der er dermed en væsentlig forskel på, om man anvender filosofien til at belyse en økonomisk og social teoretisk problemstilling, eller om man i stedet anvender filosofien til at skabe et selvstændigt begreb på baggrund af den problemstilling, man finder i økonomien. I henhold til Spoelstra efterlader den første kategori dog ikke nogen reel distinktion mellem filosofien og andre socialvidenskaber¹⁶:

¹⁴ Spoelstra, Sverre *"What is organization?"* (2007), 16 – Lund studies of economics and management 96

¹⁵ Op.sit. p. 16

¹⁶ Op.sit. p. 22

*"The philosopher has effectively been turned into a social scientist; a sociologist, anthropologist or ethnographer of common sense as it exists within the social sciences."*¹⁷

I kontrast til denne praksis, hvor filosofien foretager kvalitetskontrol på argumenterne i det videnskabelige arbejde¹⁸, finder man i henhold til Spoelstra en væsentlig anden filosofisk praksis, i Gilles Deleuze & Felix Guattari filosofiske projekt, som de selv formulerer således:

*"Philosophy is the art of forming, inventing and fabricating concepts [...] Philosophy must no longer accept concepts as a gift, nor merely purify and polish them, but first make and create them, present them and make them convincing"*¹⁹.

I henhold til Spoelstra kan man heri se en anden praksis, hvor filosofiens opgave ikke er at undersøge *kvaliteten* af det selvfølgelige, men at udøve en kritik af det selvfølgelige og konstruere begreber, der kan skabe nye begivenheder.²⁰ Igennem Deleuze & Guattaris perspektiv er det således ikke nok, at reproducere allerede udtænkte begreber, men filosofien bør udvikle nye begreber, som kan skabe nye forbindelser og lægge grunden for nye tanker, nye teorier²¹. Derved er filosofien ikke underlagt en socialvidenskabelig praksis, men udøver en selvstændig faglighed. Dette pointerer Deleuze & Guattari, gennem følgende adskillelse af den filosofiske praksis fra den naturvidenskabelige²² og den kunstneriske praksis²³:

¹⁷ Spoelstra 1996, 23

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *"What is philosophy"* (1994), 2 -5. – Versus

²⁰ Spoelstra 1996, 40

²¹ Op.cit. p. 5

²² I henhold til Deleuze & Guattari er den naturvidenskabelige praksis er rettet mod udviklingen og undersøgelsen af *funktioner* og *propositioner* indenfor allerede givne diskurser og koordinater, og den tjener således ikke til at tænke begreber der ligger udenfor dens egne selvfølgeligheder. Deleuze & Guattari 1994, 117

²³ I henhold til Deleuze & Guattari arbejder den kunstneriske praksis ved at frembringe *perceptioner* og *affekter* der ufolder sig i rum og monumenter, men disse fanger ikke begrebet, snarere eksploderer det i en sky af følelser. Deleuze & Guattari 1994, 164

"With its concepts, philosophy brings forth events. Art erects monuments with sensations. Science constructs states of affairs with its functions."²⁴

Da min problemstilling omhandler at konstruere et begreb, der kan udpege de muligheder og problematikker, der ligger i at menneskets subjektivitetsproduktion, er blevet grundlag for en økonomisk kategori, er det også relevant at anvende et filosofisk blik, der gør en sådan begrebskonstruktion mulig. I henhold til Spoelstra vil det derfor være et deleuziansk perspektiv, der er mest velegnet til at løse den opgave, som jeg har sat mig for.

Kritiske forhold i arbejdet med deleuziansk filosofi

At filosofiens praksis, som den fremgår gennem det deleuzianske forfatterskab, er det primære grundlag for dette speciales begrebskonstruerende praksis betyder dog ikke, at erhvervsøkonomien *ikke* indtager en position i begrebskonstellationens korpus. For i dette perspektiv er den nemlig blevet *genstand* for filosofien og det kritiske blik, der trækker det selvfølgelige frem og udstiller dets konsekvenser. Sådan et kritisk arbejde kræver dog en vis disciplinering af tanken, førend at det begreb der konstrueres kan tages alvorligt. Så før jeg påbegynder en gennemgang af det begrebskonstruerende teoriapparat, vil jeg derfor kort reflektere over, hvorfor en disciplinering af den filosofiske tanke er nødvendig, *især* i arbejdet med en deleuziansk filosofi.

Både Gilles Deleuzes egne produktioner og hans samarbejde med skrivepartneren Felix Guattari har i de senere år været genstand for en voldsom interesse i socialvidenskabelige sammenhænge, men denne interesse har også afstedkommet en del kritik. Den skarpeste kritik sigter dog ikke på selve forfatterskabets indhold, men snarere på den anvendelse, det ofte udsættes for. I en artikel om kritiske elementer ved anvendelse af Deleuze & Guattaris filosofi, pointeret Thomas Andersen at der ofte "*ses stort på begrebslig stringens, validitet og forpligtende benarbejde*"²⁵ og i samme artikel citeres lektor Steen Nepper Larsen, for at

²⁴ Deleuze & Guattari 1994, 199

²⁵ Andersen 2009, 50

konstatere, at Deleuzianere ofte anvender forfatterskabet "*som et passende fransk krydderi*"

²⁶, der tilsættes et sammenkog af erhvervsøkonomiske fagområder.

Om kritikken i visse tilfælde er berettiget, skal i her være usagt, men man bør tage kritikken alvorligt. For derigennem kan man forhåbentligt udøve en endnu skarpere anvendelse af forfatterskabet, end hvad kritikerne mener, der generelt bedrives.

Jeg vil nu kort at redegøre for, hvordan jeg imødekommer de, for mig at se, to væsentligste elementer i kritikken:

1. Først vil jeg berøre den problematik, der ligger i anvendelsen af den deleuzianske filosofi i en erhvervsøkonomisk kontekst. Jeg vil i følgende kapitel redegøre for, hvori denne problematik består, og hvorledes man kan undgå at styrte ned i faldgrupper.
2. Dernæst vil jeg redegøre for, hvordan man kan forholde sig til det andet problem, som kritikken udpeger, nemlig tendensen til manglende begrebslig stringens. Dette problem søger jeg at imødekomme i det efterfølgende kapitel ved at opstille en disciplineret fremgangsmåde for mit arbejde med de anvendte dele af det deleuzianske forfatterskab.

Igennem denne disciplinering af tanken er det mit håb, at reducere risikoen for at dette speciales resultater blot kan reduceres til, hvad Thomas Andersen kalder "*evindelige, inspirerede knopskydninger, der ender i vulgære, kreative begrebsorgier*"²⁷, men i stedet at det repræsenterer et muligt bidrag til, hvordan Gilles Deleuze forfatterskab kan anvendes i arbejdet med erhvervsøkonomiske problemstillinger.

²⁶ Larsen 2008 § 33 – citeret af Andersen 2009, 50

²⁷ Andersen 2009, 50

Filosofi og det problematiske forhold til erhvervsøkonomien

Problematikken med at anvende filosofi i en erhvervsøkonomisk kontekst er ikke ukendt for Gilles Deleuze. I introduktionen til "Hvad er filosofi?" påpeger han selv og Felix Guattari, at den filosofiske faglighed ikke længere begrænser sig til det akademiske felt:

*"Philosophy has not remained unaffected by the general movement that replaced Critique with sales promotions."*²⁸

Ifølge Deleuze & Guattari har managementkulturen i høj grad kapitaliseret den filosofiske praksis, der ligger i at skabe begreber og tilegne dem specielle pladser og egenskaber. En sådan indlemmelse i managementkulturens arsenal ser de nemlig som et udpræget problem for filosofiens fortsatte udfoldelse, eller som de selv formulerer det:

*"An absolute disaster for thought whatever its benefits might be, of course, from the viewpoint of universal capitalism."*²⁹

Problemet ved filosofiens direkte indlemmelse i det erhvervsøkonomiske felt ligger i det erhvervsøkonomiske felts performativitetskriterium. Hvad enten det er løsningen af stressproblematikker, implementeringen af nye strategiske teknologier eller en anden af de myriader af problematikker, som teorier om det erhvervsøkonomiske felt beskæftiger sig med, så er blikket altid rettet mod *funktionerne* for kapitalværdiskabelse. Hvis filosofien, og dermed også de filosoffer der ønsker at praktisere den, ukritisk lader sig indrullere i erhvervsøkonomiens tjeneste, vil de dermed kun reelt beskæftige sig med produktionen og reproduktionen af *funktioner* indenfor et allerede givet værdiregime. Denne praksis betegner Deleuze & Guattari som den totale fiasko for tanken, fordi den reducerer filosofien til en

²⁸ Deleuze & Guattari 1994, 10

²⁹ Op.sit. p.12

encyklopædisk maskine, der kun reproducerer allerede givne værdier. Stiller filosofien sig blot tilfreds i denne funktion, reduceres den til en skødehund, en slave der måske gerne ville gå af sin herre, men som kun kan pive over den funktion, den er bundet til.

Her vil jeg dog indvende, at filosofiens møde med erhvervsøkonomien ikke blot skal ses som en skabet køters leg med en utaknemmelig herre. For i sit væsen indeholder filosofien kimen til en langt farligere praksis end blot som redskab for funktionsoptimering og kapitalværdiforøgelse. I forlængelse af Gilles Deleuzes læsning af Nietzsches filosofi, opretholder filosofien sin retfærdiggørelse som selvstændig praksis, hvis den ikke *indordner* sig efter et erhvervsøkonomisk værdiregime, men i stedet insisterer på at bibeholde et særligt element, *det kritiske blik*, der i henhold til Deleuze & Guattari spiller en central rolle i den begrebskonstruerende filosofiske praksis:

*"The problem of critique is that of the value of values, of the evaluation from which their value arises, thus the problem of creation."*³⁰

Kritikkens væsen ligger her i at udpege de værdier, der ligger bag begreberne, at trække dem frem i lyset og navngive dem. I henhold til Deleuze & Guattari er det nemlig først gennem dette differentierende element, *den kritiske stillingtagen til værdiernes værdi*, at man virkelig bedriver filosofi. Denne form for kritisk filosofi kan dog ikke bedrives fra en passiv distance. Den kræver en aktiv handling, en stillingtagen der udpeger det problematiske i de elementer, som den forholder sig til:

*"Critique is not a re-action of re-sentiment but the active expression of an active mode of existence; attack and not revenge, the natural aggression of a way of being, the divine wickedness without which perfection could not be imagined. This way of being is that of a philosopher precisely because he intends to wield the differential element as a critic and creator, and therefore as a hammer"*³¹.

³⁰ Deleuze: "Nietzsche and philosophy" (2005), 1 – Althone press

³¹ Deleuze 2005, 3

Tager den filosofiske tanke form af en sådan differentierende kritik, er den ikke handlingslammet. Men ved at stille sig undrende overfor det, der ellers tages for givet, bliver den en stemme hvori en anden virkelighed træder frem.

En sådan kritisk stemme er problematisk for alle værdiregimer, fordi den anråber det, der er gemt i selvfølgelighederne. Hvad enten den råber, at kongen ikke har noget tøj på, at Gud er død, eller at kapitalværdi og lykke ikke er det samme, så trækker den det skjulte frem til offentlig skue og giver det selvfølgelige nye navne. I denne affirmative kritik er filosofien en skabende praksis, fordi den ansporer til nye virkeligheder, hvori det hidtil skjulte bliver synligt, og det "unævnelige" udstillet for alle, der ønsker at se det.

Hvis filosofien skal retfærdiggøres i en erhvervsøkonomisk kontekst, bør filosofien ikke gå i erhvervsøkonomiens *tjeneste* og indordne sig under dens præmisser. I stedet bør filosofien indtage sin egen position *i forhold* til en erhvervsøkonomisk virkelighed. For dermed bliver filosofiens kritiske blik den lup, der ser gennem lagene af erhvervsøkonomien og hudfletter den med spørgsmål til det, der tages for givet. Ved at rette sit blik *mod* erhvervsøkonomiens værdiregime, i stedet for at lade sig begrænse af det, bliver filosofien dermed problematisk, og fordi den *kræver at* udfolde sin egen kritiske kraft. I denne kritiske modus har filosofien muligheden for at undgå at være skødehund for managementlitteraturen, men i stedet bliver den en problematiske figur, der insisterer på at stille alle de kritiske spørgsmål.

Kritik af kapitalismekritik

Hvis filosofien vitterlig skal være kritisk og stille de ubehagelige spørgsmål som erhvervsøkonomien og managementlitteraturen synes blinde overfor, bør den også rette blikket mod sig selv. Alt andet ville nemlig være usammenhængende med genoptagelse af Nietzsches krav om en altid gældende kritik af værdiernes værdi. Filosofien er derfor nødt til ikke kun at være kritisk overfor det felt der undersøges, men skal også være kritisk overfor dens egen kritik. Hvis den affirmative kritik skal redde filosofien fra det despotiske værdiregime, må filosofiens eget standpunkt derfor også undersøges. Ellers er den i overhængende fare for at hænge fast i selvtilstrækkelige sandheder, værdiregimer og selvfølgeligheder.

Her vil jeg dog ikke forsøge at gennemgå hele den filosofiske baggrund, der danner bagtæppet for den filosofi der avendes i dette speciale, men i stedet har jeg valgt at lægge vægt på et centralt element, som jeg mener er problematisk: Forholdet til den kapitalismekritiske tradition, som den deleuzianske filosofi må siges at været indskrevet i.

Uanset hvor gerne visse filosoffer indenfor denne tradition end ville det, så kan denne tradition ikke undslå sig sine marxistiske aner og dermed det værdigregime, som allerede har etableret visse selvfølgeligheder i dets kerne. Det tydeligste af disse er nok, at i en *kapitalismekritik* vil selve *kapitalismen* altid være det grundlæggende *kritiske objekt*, det store dyr i åbenbaringen, som den filosofiske tanke med sin kritik forsøger at splitte ad i det uendelige. Dette er der for så vidt ikke noget i vejen med indenfor de præmisser som kapitalismekritikken opstiller som kriterierne for sine analyser, men det er min påstand, at den til stadighed efterlader enhver, der forsøger at skrive en affirmativt kritisk filosofi med en underlig smag i munden. For ved at indskrive sig i den kapitalismekritiske grundpræmis er man allerede vævet ind i et værdiregime, hvis grundpræmisser man ikke stiller spørgsmålstejn ved, men hvis allerede givne funktioner blot gentages under forskellige former. Med dette forhold taget i betragtning er det tankevækkende, at både den postmarxistiske kapitalismekritik og den erhvervsøkonomiske teori bygger på stort set den samme grundproblematik, nemlig spørgsmålet om hvilke problemer, der træder frem i kapitalværdiskabelse.

Jeg mener derfor, at det i forlængelse af diskussionen om filosofiens rolle i forhold til managementteorierne og erhvervsøkonomien er nødvendigt at stille det samme spørgsmål til den postmarxistiske tradition, nemlig om det overhovedet er muligt at skabe nye begreber og virkeligheder, hvis man insisterer på at se alle problematikker i lyset af et allerede gældende værdigregime. Men hvor nødvendig en besvarelse af dette spørgsmål end måtte være, så mener jeg ikke, at det umiddelbart kan besvares indenfor dette speciales rammer, ej heller er det dette speciales mål. I stedet vil jeg pointere, hvor jeg mener, at det nietzscheanske perspektiv i den deleuzianske filosofi indeholder *et alternativ* til den postmarxistiske tradition.

Grundlaget for en affirmativ deleuziansk kritik

Det kritiske alternativ mener jeg skal findes i lige netop den model for en affirmativ kritik, som også var modsvaret til den erhvervsøkonomiske overtagelse af det filosofiske tankegods. Den affirmative kritiks krav på en kritik af værdiernes værdi indeholder et forudgående krav på, at disse værdier vurderes ud fra præmisser for deres eksistens. Og hvorledes kan man konstruere et adækvat begreb om værdien *af* en eksistens, hvis man ikke har gjort sig klart, hvad præmisserne er *for* denne eksistens. Eller sagt på en anden måde: Hvordan kan man stille det klassiske filosofiske spørgsmål; "*hvordan mennesket kan blive et sandt og virkeligt menneske*"³², hvis ikke man forinden har spurgt om hvad *præmisserne* er for menneskets eksistens?

Når man ønsker at finde alternativer til en eksistensform, som man allerede finder problematisk, (et forhold som både gør sig gældende for de fleste postmarxister og erhvervsøkonomer), så må det vel være nødvendigt, eller rettere *kritisk*, at undersøge hvilke *alternativer*, der kan udfolde sig på baggrund af det problematiske. For det der er næppe i det allerede kendte problem, men snarere i *det endnu ukendte*, at der ligger et afsæt til en anden udfoldelsesmulighed.

Afsættet til skabelsen af *det endnu ukendte* ligger gemt i spørgsmål til præmisserne for en eksistensform, fordi udsigelsen udstiller det, der *tages for givet*. For i denne udstilling ligger samtidig det forhold, at det der fremstilles ikke er *givet*, men blot ikke endnu er tænkt anderledes. Deleuze formulerer dette skabelsespotentiale således:

*"The conditions of a true critique and true creation are the same: the destruction of an image of thought which presupposes itself and the genesis of the act of thinking in thought itself."*³³

En "*sand*" kritik skal i henhold til Gilles Deleuze, således ikke blot udpege det, den tager afstand fra, men også udpege det nye, som den finder med de nye problemer og muligheder,

³² Sloterdijk, Peter: "*Regler for menneskeparken*" (2001), 13 – PASSAGE - tidsskrift for litteratur og kritik, Nr. 3

³³ Gilles Deleuze: "*Difference and repetition*" (2004b), 176 – Althone press

der dermed også træder frem. En affirmativ kritik udstiller dermed det forhold, at den allerede kendte eksistensform *ikke* er den *eneste* tænkelige. Dermed præsenterer en affirmativ kritik ikke blot gammelkendte problematikker under nye former, men også alternativer til allerede kendte problematiske eksistensformer.

Skal filosofien gøre en forskel som selvstændig kritisk praksis, så bør den der anvender den, forsøge at gøre sig begreb om nye former for eksistens i de præmisser, der har affødt den og de problematikker, der gør sig gældende heri. Ved således at udpege forskellen i præmisserne for eksistens, producerer filosofien fortsat *alternativer* til allerede kendte problemstillinger, i stedet for blot at reproducere problemstillinger under nye former.

Jeg mener dermed, at grundlaget for en affirmativ kritisk filosofi i et deleuziansk perspektiv, må være at navngive *det endnu ukendte*, således at man kan finde *alternativer til det allerede kendte*, for derigennem at kende sig selv under andre former og glæde sig over forskellens mulighed³⁴.

Mit grundlag for at skrive dette speciale ligger i forlængelse af dette ideal, i mit ønske om at danne begreb om en ny eksistensform, som jeg mener træder frem i en bestemt global kultur: en eksistensmodus, der indeholder potentialet for at udstille de muligheder, begrænsninger og problemer, der gør sig gældende i den menneskelige eksistens' fortsatte transformation.

Et svar på kritikken

Efter gennemgangen af de krav jeg mener, man bør stille til en anvendelse af det deleuzianske forfatterskab, mener jeg at have imødekommet Steen Nepper Larsens kritik, ved at have forholdt mig kritisk til ikke bare filosofiens anvendelse i en erhvervsøkonomisk kontekst, men også til hvorledes jeg mener, at dens kritiske potentiale kan bibeholdes, selv i en kapitalismekritisk kontekst. Jeg mener dermed at kunne besvare Steen Nepper Larsens kritik ved at pointere, at så frem det deleuzianske krydderi anvendes i overensstemmelse med kokkens forskrifter, bør det være den chili, der gør retten uspiselig, for dem der kun vil laves med kapitalismekritisk sondemad eller kapitalværdiforøgende positivistisk fastfood.

³⁴ Deleuze 2005, 9

Men for den der ønsker at tænke *nye* tanker, kan den kritiske pille være ganske sund. For den filosofiske praksis, som vi kan se igennem visse dele af Gilles Deleuzes forfatterskab, indeholder et kritisk potentiale til ikke blot at udpege problemerne i det man ellers tager for givet, men også den force, at den gennem sit begrebskonstruerende arbejde kan fremskrive andre eksistensformer, andre problematikker og kritiske forhold. I tråd med Spoelstra, mener jeg dermed, at den deleuzianske filosofi præsenterer en mulighed for, at filosofien ikke bliver reduceret til endnu en socialvidenskabelig medarbejder³⁵, men i stedet bliver en kritisk og vital figur, en dionysisk styrvolter, der griner af det der tages for givet, mens den danser lystigt igennem eksistensformernes evige genkomst³⁶.

Da denne problematiske figur måske kan forekomme lidt svær at danse med, vil jeg nu vise, hvorledes man kan forstå og disciplinere de trin, der er nødvendige for at lede os frem til tærsklen af det kommende begrebskonstruerende arbejde.

³⁵ Spoelstra 1996, 23

³⁶ Deleuze 2005, 23

Disciplineringen af det analytiske arbejde

I dette kapitel vil jeg skitsere, hvordan det forestående analytiske arbejde vil finde sted ved at udlægge de elementer af det deleuzianske perspektiv, der bør indgå i en kongruent filosofisk funderet begrebskonstruktion. Det er mit håb, at jeg i min udlægning af disse elementer og deres beskaffenhed kan præsentere et disciplineret alternativ til den begrebslige forvirring og de tendenser til tumultuarisk begrebsorgier, der ifølge førnævnte kritik ellers var kendetegnende for arbejde af denne karakter.

Filosofiske elementer i det analytiske arbejde

Selvom den deleuzianske tanke måske kan læses som et konstruktivistisk carte blanche udi filosofiens fornøjelser, er den bestemt ikke uden kriterier for, hvordan den filosofiske tanke bør udfoldes, hvis den vel og mærke skal bidrage med noget væsentligt. I værket *"Hvad er filosofi?"* opstilles disse kriterier ved, at der udpeges følgende tre elementer, der bør indgå i udformningen af en filosofisk tanke:

*"Philosophy presents three elements, each of which fits with the other two but must be considered for itself: the prephilosophical plane it must lay out, the persona or personae it must invent and bring to life (insistence), and the philosophical concepts it must create (consistency). Laying out, inventing, and creating constitute the philosophical trinity – diagrammatic, personalistic, and intensive features"*³⁷

Deleuze & Guattari udpeger hermed følgende tre elementer, som den der arbejder med filosofien bør holde for øje: Det *plan* hvori begrebet er skabt og i forhold til hvilket, det giver mening, de *personer* begrebet virker igennem, og for hvem begrebet giver mening, og endelig en betegnelse af selve *begrebet*, hvad det udtrykker, og hvad det indeholder.

Ifølge Deleuze & Guattari er det nødvendigt ikke blot at beskrive den ene af disse komponenter, men at vise hvorledes de alle fungerer i hinanden og gør hinandens eksistens

³⁷ Deleuze & Guattari 1994, 77. Fremhævede elementer og parenteser er gengivet fra originaltekst.

mulig. For at skabe den begivenhed, der er et nyt filosofisk begrebs fødsel, bør en filosofisk tanke dermed kunne fange alle tre elementer og deres indbyrdes relation. Dermed vil den forestående beskrivelse af et filosofisk funderet begreb om transformationsøkonomien heller ikke være komplet uden, at den udpeger og forholder sig til disse elementer.

Filosofiske discipliner

Men hvor kan man finde disse elementer, dette nye land med dets ukendte beboere og uforståelige navne? Til dette formål udstikkes der ikke en fast kurs, ikke en dialektisk bane, men man opfordres i stedet til, at disciplinere sit blik og udøve en stringens i tanken, der skaber fokus i den filosofiske søgen.

Denne disciplinering er et prisme med to sider, der betegnes henholdsvis som *topologien* og *typologien*. Og i Gilles Deleuzes værk om Nietzsche forklarer han forholdet mellem disse to discipliner således:

*"The theory of forces begins with a typology of forces. And once again a typology begins with topology. Thinking depends on certain coordinates. We have the truth that we deserve depending on the place we are carrying our existence to, the hour we watch over and the element that we frequent. There is nothing more false than the idea of 'founts' of truth. We only find truths where they are, at their time and in their element. Every truth is truth of an element, of a time and a place: the Minotaur does not leave the labyrinth."*³⁸

Gilles Deleuze kategorisere topologien og typologien som de to discipliner, der sammen skærper tanken og gør den i stand til at tænke det utænkelige. Skal man finde det, man ikke i forvejen kendte, det som Deleuze med sit nietzscheanske ekko kalder *Minotauren i labyrinten*, nytter det således ikke blot at *flygte* fra det ukendte med dialektikkens stringente metoder, der altid leder én uskadt og uforandret gennem labyrinten³⁹. Anvendelse af den topologiske og typologiske stringens er dermed ikke en metodisk repetition, men en bestemt

³⁸ Deleuze 2005 , 102

³⁹ Ibid.

disciplinering af tanken, der gør en i stand til at orientere sig, at navigere i labyrinten og at kende det monstrøse, når man ser det.

Jeg vil nu vise det blik, der skal disciplinere min søgen efter dyret i *denne* åbenbaring, ved først at klarlægge hvorledes topologien, og dernæst typologien skærper blikket i denne filosofiske opdagelsesrejse efter en forståelse af transformationsøkonomien.

Topologi

I filosofiens opdagelsesrejse efter nye begreber er topologien den disciplin, der giver tanken mulighed for at skabe et overblik. Topologiens blik gør det muligt at orientere sig, fordi den hjælper en til at udse de singulære begrebslige fikspunkter, hvorigennem man kan tegne et kort over det felt, man ønsker at undersøge.

I topologiens blik ser man på de begivenheder, hvor der synes at forekomme noget særegent, noget der lader en se og navigere i den virkelighed, der kan forekomme diffus og fragmenteret. For ligesom at bjergtoppe heller ikke er uden rod, så er de udsagn der står frem i begivenhederne ikke *blot* singulære forekomster, men de er også forbundne til den baggrund de står frem af; de begivenheder der har gjort deres udsigelse mulig. Denne *heterogenese*⁴⁰ gør således begreberne begribelige i forholdet til den baggrund, hvorfra de udstår.

I kraft af denne dobbelthed, både *singularitet* og *heterogenese*, kan begreber der står frem for tanken med en bestemt samhörighed indtegnes i en formation af punkter. Ligesom bjergtoppe i et topografisk kort, kan disse punkter anvendes til at beskrive en flade, eller rettere et *felt*. Den samhörighed der knytter dem sammen, er det overordnede begreb, der går igen i dem alle, men som samtidig differentierer dem alle som indbyrdes forskellige (Mount Everest er ikke Kilimanjaro, selvom de begge kan betegnes i et kort over bjergtoppe). Organiseringen af singulariteter i en sådan flade igennem deres indbyrdes immanente relation betegner Deleuze & Guattari dermed også som *et immanensplan*.

⁴⁰ Deleuze 2003, 21

Immanensplanet

Et immanensplans udstrækning er reguleret af det overordnede begreb, der gennemskærer det som den immanente faktor, der ræsonnerer i alle de singulariteter, der indgår i det.

Immanensplanet har dermed også en dobbelte funktion, dets heterogenese; heterogenesen er både det felt, der kommer før begrebet ved at være det plan, hvori det gemmer sig, men samtidig et felt *fordi en søgen efter begrebet* samler det og giver de singulære punkter mening i forhold til hinanden. Kortet er det, der giver bjergenes toppe en indbyrdes relation, fordi det sorterer i alt det der *også kunne have været sagt* om det punkt der står frem. Dermed stilner den selv den støj hvori det singulære udsagn drukner.

Immanensplanet er således både forgrund og baggrund, en flade der består af singulariteter, som kun øjets disciplinering og dets fokus på bestemte detaljer kan tvinge i forståelige former. Det er således blikket der konstruerer meningen, skiller forgrundens detaljer fra baggrundens flade og sorterer dem alt efter, hvad der ledes efter.

"At skrive har intet at gøre med betydning; at skrive er at skridte af, tegne kort, endda over fremtidige landområder."⁴¹

Der er således ikke tale om kun at se det, man ønsker at se, men at det kartografiske blik sorterer singulære elementer til eller fra alt efter deres relevans i forhold til kortets intenderede funktion. Derved er det muligt for tanken at *navigere* i planet, således at man kan finde de elementer, man søger efter.

Kortets sortering kræver dog et forudgående korpus at sortere *fra*, et referentielt arkiv, hvis arrangement gør konstruktionen af kortet muligt. Jeg vil nu se lidt nærmere på, hvad der indgår i et arkiv, for dermed at kunne opstille et arkiv der kan danne baggrund for det kort, jeg selv vil anvende i dette speciale.

⁴¹ Deleuze & Guattari 2005, 7

Arkiver og udsigelsesmontager

Konstruktionen af et arkiv er en væsentlig del af det arbejde, der ligger forud for en filosofisk undersøgelse. For arkivet udgør den samling af tekster, empiriske eksempler, begreber og udsagn, der danner det referentielle grundlag for den fremtidige udsigelses validitet. Disse singulariteter udgør komponenterne i arkivet, som alle kan arrangeres efter de bestemte forhold, der gennemskærer dem. Når de således arrangeres i et plan, kan de dermed anvendes til at tegne kort over det immanensplan, man ønsker at udpege⁴². De komponenter der indgår i montagen af arkivet bibringer hver især noget til den kollage, der er baggrunden for et nyt udsagn, den *kollektive udsigelsesmontage*⁴³, hvori det der lader sig sige træder frem.

Selektion af komponenter gør dermed en bestemt fødsel mulig og en bestemt udsigelse giver mening. For et sådan kort af udsagn over hvorledes landet ligger er ikke en *kalkering*, der beskriver det virkelige i forholdet 1 til 1. Kortet viser altid noget, men skjuler dermed også noget andet. Det trækker det væsentlige frem og lader det uvæsentlige forblive i baggrunden.

Arkivet indeholder dermed også kun bestemte korts potentiale og dets montage og udsigelser er udtryk for et *bestemt* arrangement. Den bestemmelse der gennemstrømmer arkivet er den vilje, der begærer efter at få besvaret det spørgsmål, der var udgangspunktet for at konstruere arkivet⁴⁴. Dette begær inkluderer og ekskluderer de elementer, hvorigennem tanken bevæger sig i forsøget på at besvare det spørgsmål, der lå til grund for nødvendigheden af arkivet og dermed også det efterfølgende korts konstruktion. Dermed er det grundlæggende selve *spørgsmålet og muligheden for dets besvarelse*, der udgør relevanskriterierne for arkivets arrangement. Relevanskriterierne for arkivets indhold bliver dermed, at dets indhold og korrekte montage skal kunne danne den referentielle baggrund for frembringelsen af et adækvat kort, der kan ligge til grund for en besvarelse af det spørgsmål, der var det forudgående grundlag for arkivets konstruktion.

⁴² Arkivet er dermed at forstå som en montage i lag (tænk bare på arkivskuffens ruminddelte klassificeringssystem), hvorigennem kortet kommer til syne, som det plan der træder frem, når man spreder arkivskabets indhold ud over en flade.

⁴³ Deleuze & Guattari 2005, 31

⁴⁴ Ibid.

Men ligeså lidt som kort er et kalkerpapir, så er arkivet heller ikke et kanonisk kodeks. Dets grænser kan altid udvides, det kan demonteres og kombineres med andre arkiver, og der kan tegnes nye kort, der skærer komponenterne fra en anden vinkel ud fra begæret efter besvarelsen af andre spørgsmål. Arkivet er dermed aldrig *komplet*, fordi det ikke lader kortet sige alt, men det kan derimod være *adækvat*, fordi det lader kortet lede tanken mod præcist det man ledte efter.

Typologi

Topologien er således den disciplin, der gør en i stand til at tegne kort over det felt, man ønsker at undersøge. Efter at have vist at den kartografiske disciplin udspringer af det arkiv, der udgør dets genstandsfelt og grundlaget for den intenderede udsigelse, er det blevet tid til at vise, hvorledes typologien lader en finde, navngive og typologisere de begrebslige personer, der befolker et immanensplan.

Guider i immanensplanet.

Når et endnu ukendt immanensplan ligger udstrakt foran en, kan det forekomme som et netværk af mulige og umulige veje, man endnu ikke ved om er farbare. Så for ikke at fare vild i dets dybder, er man nødt til at kende de livsformer, der trives her ved at udpege og typologisere de begrebslige personer, for hvem immanensplanet giver mening⁴⁵.

Betegnelsen begrebslige personer skal hermed forstås som eksistenstyper, der giver mening i immanensplanet. Men samtidig giver de også immanensplanet mening i deres roller som modeller for den eksistensmodus, som immanensplanet fordrer. Nietzsches figurer *Dionysos*, *Zaratustra*, *Kristus* og *Overmennesket* er eksempler på sådanne begrebslige personer⁴⁶. Og det samme er *Arbejderen*, *Kapitalisten* og *Købmanden*⁴⁷. De er alle typer, hvis eksistensmodus siger noget om det felt, der gør deres eksistens mulig⁴⁸. For ved at følge Zaratustras gang på jorden eller Arbejderens dag på fabrikken kan man se, hvilke muligheder, begrænsninger og problematikker, der kendetegner de immanensfelter, der udgør deres realitet.

⁴⁵ Deleuze & Guattari 1994, 68

⁴⁶ Op.cit. p. 65

⁴⁷ Op.cit. p. 68

⁴⁸ Ibid.

I henhold til Deleuze & Guattari er de begrebslige personer er anvendelige det begrebskonstruerende arbejde, for har man først fundet dem, kan man rekvirere dem som guider gennem *tankens territorier*⁴⁹. Ved at se immanensplanets præmisser med deres øjne, kan man derved forstå de vilkår, de lever under og dermed de præmisser, der gør deres eksistens mulig. F.eks. lever namibiske buskmænd på steder, hvor turister dør af tørst, entreprenøren finder muligheder, hvor ingen andre så et marked, og soldater overskuer en slagmark, der for civile forekommer kaotisk og skræmmende.

Disse eksempler viser dog også et andet potentiale ved at se på begrebslige personer. For ved at se på dem, der trives hvor andre ikke gør det, finder man således træk, der siger noget om dem, men også om dem, der går til grunde. Dermed kan både turisten og buskmanden møde hinanden på det samme sted, men hvad der er buskmandens forrådskammer bliver dermed ikke den samme ørken, som turistens gravkammer.

Ethvert immanensplan har sit eget unikke miljø. Dermed er den eksistensmodus, der er mulig i dette miljø også unik. Derfor bliver de træk, hvorfra vi kender de begrebslige personer også altid forskellige og kontekstafhængige:

*"No list of features of conceptual personae can be exhaustive, since they are constantly arising and vary with planes of immanence. On a given plane, different kinds of features are mixed together to make up a persona."*⁵⁰

Så selvom man kunne synes, at den samme figur går igen i flere planer, så er det ikke den samme figur, man støder på, når man møder den i et nyt miljø. Jesus er ikke den samme hos Nietzsche som hos Paulus, ligesom buskmanden er ikke den samme i ørkenen som i storbyjunglen.

⁴⁹ Deleuze & Guattari 1994, 69

⁵⁰ Op.cit. p. 70

At finde begrebslige personer

Ligesom at ørkenen kan virke uddød, hvis man ikke ved hvor man skal lede efter de små tegn på liv, så kan immanensplanet også forekomme som en tom slette uden tegn på livsformer. Derfor kan det også være tjenstværdigt, at starte med at lede i de habitatszoner, der synes at fordre bestemte eksistensmodi. Disse zoner finder man i de intensitetsfelter, hvori forskellige kræfter konvergerer, og bestemte eksistensmodi uddifferentieres. Man finder disse singulære punkter, i udsigelsen af de bestemte udsagn, og immanensplanets meningslogik etableres. Disse zoner, de synlige såvel som de skjulte de dækker over, er konvergenspunkter mellem de kræfter, der gennemskærer immanensplanet, og det er her at de begrebslige personer kommer frem fra deres gemmesteder.

For at finde frem til de begrebslige personer skal man lede efter de singulære punkter, hvori de står frem og med deres udsigelser markerer, at *noget* får forrang frem for *noget andet*. I disse begivenheder har vi dermed ikke blot adgang til de begrebslige personer, men også til de kræfter, de faciliterer eller blokerer for ved, at vi igennem deres udgang også kan høre det usagte, altså det der træder i baggrunden og som udsagnet blokerer for. Begrebslige personers eksistensmodi, gennemskæres således også af en magtrelation, et forhold mellem det der siges og det der forties og det der kan tænkes og det der er utænkeligt. Det er på baggrund af denne binære relation, at vi kan opstille en typologi over dem.

Typologi og maskiner

Den typologi som Deleuzes præsentere går ligesom topologien også igennem Nietzsches disciplinerende blik. Om dennes typologiske vurderinger skriver Deleuze følgende:

*"What counts [for Nietzsche] is not the quantity of force considered abstractly but a determinate relation in the subject itself between the different forces of which it is made up, this is what he means by a type."*⁵¹

⁵¹ Deleuze 2005, 108

Ifølge Deleuzes læsning af dette typologiske blik er det nietzscheanske subjekt dermed at forstå som en binær maskine, der åbner og lukker for de meningsrelationer, der søger at gøre sig gældende i immanensplanet. Denne binære maskine skal dermed ikke en apatisk drone, men som en maskine der gennemstrømmes af kræfter, som den enten lader sig påvirke af eller påvirker, altså enten agerer den reaktiv eller aktivt.

*"Active and reactive designates the original quality of force, but affirmative and negative designates the primordial qualities of the will to power. Affirming and denying, appreciating and depreciating express the will to power just as acting and reacting express forces."*⁵²

Ifølge Deleuze så er det i denne maskinelle handling, enten at åbne eller at lukke sig, at subjekts-maskinen udøver en vilje, der enten virker affirmerende eller negerende i sin funktion. Dermed indeholder maskinen også en vilje til handling, *en vilje til magt*, i forholdet mellem subjektet og dets position i forhold til det immanensplan, der virker i det, og som det virker i. Maskinen har dermed potentialet til at udfolde eller at begrænse et bestemt plans omfang og eksistensmuligheder og indtager dermed en central position i forhold til de kræfter, der gennemskærer planet.

*"Affirmation is not action, but becoming active personified, negation is not simply reactive, but becoming reactive. It is as if affirmation and negation where both immanent and transcendent in relation to action and reaction; out of a web of forces, they make up a chain of becoming."*⁵³

Den *negerende/affirmerende vilje til magt* og den *reaktive/aktive handlingsmodus* er således tæt forbundne. De går igen i hinanden, både som hinandens modsætninger, men også som en fremskrivning af, *hvad der lader sig gøre*, altså af den fortsatte forhandling om immanensplanets mulige eksistens. Den maskinelle handling i subjektets negations eller

⁵² Deleuze 2005, 50

⁵³ Ibid.

affirmation af de kræfter, der virker ind i det og den reaktion eller aktion, som den udfolder udgør derfor også det springende punkt mellem typerne i en nietzscheanske typologi.

Negation og ressentimentsmennesker

På baggrund af Nietzsches typologi opstiller Deleuze to persontyper, der kendetegnes af to radikalt forskellige eksistensformer. Disse to typer er henholdsvis negerende og affirmerende i deres forhold til det immanensplan, de eksisterer i og dermed også til deres egen position i det.

*"When a reactive force develops to its ultimate consequence, it does this in relation to negation, to the will to nothingness which serves as its motive force. Becoming active, on the contrary, presupposes the affinity of action and affirmation; in order to become active it is not sufficient for a force to go to the limit of what it can do, it must make what it can do an object of affirmation. Becoming-active is affirming and affirmative, just as becoming-reactive is negating and nihilistic."*⁵⁴

De to separate figurer bliver således til i en fortsat bevægelse, der er produceret af konsekvensen ved den vilje til magt, som de udfolder.

At blive reaktiv er ifølge Deleuze en gentagelse af negationen som eksistensmodus; en nihilistisk figur, hvis eksistensform er en fortsat begrænsning, og hvis yderste konsekvens er begrænsningen af *selve begrænsningen som handling*. Dermed bevæger den fortsatte negation sig mod en menneskefigur, der i sidste ende begrænser selve skabelsespotentialer ved sin egen eksistens. Bevægelsen mod negationens yderste konsekvens er dermed en bevægelse mod et apatisk tomrum, hvor selve den negative kritiks potentialer, *Nej'ets udsigelse*, er afvist, og eksistensen er reduceret til et liv uden vilje; en ligegyldig eksistens.

Den figur der produceres i *nihilismens yderste konsekvens* er en figur, der internaliserer denne negation og som vender ressentimentet mod sig selv og selve livets

⁵⁴ Deleuze 2005, 63

udfoldelse. I denne fortsatte reaktive bevægelse er den nihilistiske eksistensmodus dermed også en sygdom, der ikke kurerer sig selv, men i yderste konsekvens fastholder den sig selv i en apatisk ligegyldighed⁵⁵. Den begrebslige figur hvis eksistensmodus gentager denne negation er det *ressentimentsmenneske*⁵⁶ som vi genkender i Gilles Deleuzes nietzscheanske typologi.

Affirmation og affirmative mennesker

Som kontrapunkt til *ressentimentsmennesket* udpeges en figur, der altid bevæger sig mod at udfolde en potentialitet, ikke som reaktion *i forhold* til noget, men i en *affirmation* af selve udfoldelsens handling: Den aktive udfordring af hvad der er muligt.

I sin yderste konsekvens udfolder dette *affirmative menneske* en aktiv udfordring af det mulige ved igennem viljen til altid at ville forskellen fra det der er, fortsat at skabe det, der endnu *ikke* er.

“It is the thought of the eternal return that selects. It makes willing something that’s whole. The thought of the eternal return eliminates from willing everything which falls outside the eternal return, it makes willing a creation, it brings about the equation ‘willing = creation’.”⁵⁷

Det affirmerende menneskes eksistensmodus er derved en affirmation af den fortsatte genkomst af det umuliges mulighed. Konsekvensen af denne figurs vilje til forskellens genkomst er en figur, hvis spørgsmål indstifter en forskel og udfolder nye virkeligheders potentialitet. Den affirmative vilje udfolder sig således ikke kun gennem et *JA*, men også gennem udsigelsen af et *NEJ* til det, der tages for givet. Den affirmative figur eksisterer dermed hinsides selvfølgelighederne i den fortsatte bevægelse imod det næstes mulighed, der ligger hinsides godt og ondt.

⁵⁵ Deleuze 2005, 107

⁵⁶ Op.sit. p. 136

⁵⁷ Op.sit. p. 64

Dette menneske er således altid under omskabelse og det er en eksistensform hvis præmisser for eksistens er den fortsatte kreation af de immanensplaner, der udgør dens realitet⁵⁸. Om dette menneske skriver Deleuze med Nietzsches ord:

*"And you yourselves should create what you have hitherto called the World: the World should be formed in your image by your reason, your will and your love."*⁵⁹

Den yderste konsekvens af den affirmative tankes personificering som begrebslig person, er således et menneske, der er langt mere end *blot* et menneske. Det dette er den figur, der personificeres i den nietzscheanske *Overman*, et menneske der på samme tid betræder jorden som den første og den sidste af sin slags⁶⁰.

I Deleuzes nietzscheanske typologi positioneres de to figurer, det *ressentimente* og det *affirmative* menneske, i hver deres ende af en akse, hvoraf den ene er begrænsende for og anden er befordrende for frembringelser af nye eksistensformer⁶¹. Typologieringen af nye begrebslige personer finder således sted efter deres funktion som begrænsende eller befordrende for udfoldelsen af nye eksistensformer, og der disse karaktertræk, jeg vil anvende i den forestående typologisering af de begrebslige personer, som jeg ønsker at finde i immanensplanet.

Dermed er der etableret et grundlag, hvorpå man kan vurdere og kritisere kræfterne i det transformationsøkonomiske immanensplan og dermed også at gennemføre det kritiske mål, som jeg har sat for dette arbejde, nemlig at karakterisere muligheder og udfordringer, der gør sig gældende for mennesket i en transformationsøkonomi.

Forsvar af en affinitet for det affirmative

Inden jeg påbegynder opstillingen af det arkiv, der skal ligge til grund for konstruktionen af transformationsøkonomiens immanensplan, vil jeg vende tilbage til min indledende kritik af en postmarxistisk normativitet i en filosofisk praksis.

⁵⁸ Deleuze 2005, 174

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Op.sit. p. 175

⁶¹ Op.sit. p. 136

Det er forholdsvis tydeligt, at Deleuze selv behæfter sine typologier med positive og negative træk, og at jeg selv deler hans noget større affinitet overfor det affirmative end for ressentimentet. Derfor kan man indvende, at denne affinitet for det affirmative blot er en gentagelse af den samme problematik, som kendetegner den kapitalismekritiske traditions affinitet for det postmarxistiske perspektiv på kapitalismen. Dette mener jeg dog ikke er tilfældet, snarere tvært imod. For hvor jeg mener at den postmarxistiske tradition har en tendens til tvinge nye eksistensformer ind i gamle funktioner, så er affiniteten for det affirmative en affinitet for det, der virker befordrende for det næstkommende, en forkærlighed for det, der gør den nye tilstand mulig på dets egne præmisser.

Men denne forkærlighed må dog ikke lede til en blindhed overfor den repressivitet, der altid går igen i det affirmative. Det affirmative er nemlig ikke en privilegeret position, der kan fastholdes, men en fortsat bevægelse ud af den baggrund, hvorpå den er opstået. Dette er bevægelsen mod nye immanensplaner hvis præmisser for eksistens til stadighed indeholder nye former for repression og selvfølgeligheder.

En forkærlighed for det affirmative er dermed ikke er en normativ positionering i forhold til en funktion, men et udtryk for en affinitet og et slægtskab med en bestemt praksis, der fortsat søger at skabe nye former for eksistens. Dermed er den affinitet, som Deleuze klart udtrykker, blot en forkærlighed for den praksis, som han og Guattari betegner som selve filosofiens essens⁶².

Selvom man ikke kan kritisere en filosof for at have en forkærlighed for den filosofiske praksis, så er det vigtigt at denne kærlighed ikke bliver blind. Det er nødvendigt, at det afkom anskues med kritiske øjne, for når der indstiftes en forskel, er det ikke det samme som at denne forskels præmisser for eksistens altid er positive, ej heller at det nye immanensplan er befordrende for at den affirmative bevægelse kan forsættes uhindret. Hvis den filosofiske tanke skal have slægtskab med det affirmative menneske, bør den ikke henfalde til ukritisk henrykkelse over "*det nyes*" positive selvfølgelighed, men i stedet insistere på en fortsat kritik af værdiers værdi, især af dem som filosofien indstifter igennem sin egen praksis.

⁶² Deleuze & Guattari 1994, 2

Opsummerende refleksion

Hermed har jeg redegjort for, hvordan typologien og topologiens blik kan anvendes til at disciplinere udviklingen af begrebet om *transformationsøkonomien* gennem en redegørelse for grundlaget for disse discipliners anvendelse og deres funktion i forhold til et genstandsfelt.

Derefter har jeg redegjort for de parametre, jeg vil anvende som grundlag for en kritik af de forhold, jeg måtte støde på i min teoretiske konstruktion ved at karakterisere de negerende og affirmerende kræfter, som jeg vil lede efter. Afslutningsvis har jeg redegjort for, hvorledes en affinitet for det affirmative ikke begrænser den filosofiske praksis, men i stedet må stilles som et krav til den, hvis den skal skabe nye begreber.

Tiden burde nu være moden til at gå videre og foretage en afklaring af, hvad der kommer til at danne genstandsfelt for det forestående teoretiske arbejde.

Konstruktionen af arkivets serier

I dette afsnit vil jeg konstruere det arkiv, der kommer til at udgøre udsigelsesgrundlaget for dette speciales udsagn om transformationsøkonomiens begreb.

Deleuze & Guattari skriver følgende om det arbejde, der ligger i at konstruere en udsigelsesmontage:

*”Når man skriver drejer det sig kun om hvilken anden maskine den litterære maskine kan og bør tilsluttes.”*⁶³

Med dette henviser de til, at de dele som arkivets kollage består af, er det der gør en i stand til at skrive det man ønsker at vise. Dette arkivs tekstuelle korpus består af en bestemt kollage; et arrangement af tre serier, der hver især kan bibringe noget til at fremskrive de forhold, der gør sig gældende i det transformationsøkonomiske immanensplan.

Hver af de tre serier består af udsagn, der tjener en bestemt funktion i konstruktionen af kortet over det immanensplan, hvorpå det transformationsøkonomiske begreb træder frem. Jeg vil nu kort skitsere disse tre serier samt kriterierne for deres individuelle arrangement og indbyrdes montage for at vise relevansen af de udsagn, der kommer til at danne udsigelsesmontagen for dette speciale.

1. Serie: Pine & Gilmore som udspringspunkt.

Den første serie tager udspring i den del af det erhvervsøkonomiske felt, der beskrives i Joseph Pine & James Gilmore bog: *”The experience economy: work is theatre & every business is a stage”*⁶⁴.

Heri beskriver Pine & Gilmore en voksende økonomisk sektor centreret omkring produktionen og udbuddet af *oplevelser*. De viser derefter, hvorledes vareliggørelsen af

⁶³ Deleuze & Guattari 2005, 7

⁶⁴ Pine, B. Joseph & James Gilmore ” *”The experience economy: work is theatre & every business is a stage”* (1999) - Harvard business school press.

oplevelser, adskiller sig i en sådan grad fra tidligere økonomiske kategorier, at der er tale om en fjerde økonomisk kategori: *Oplevelsesøkonomi*⁶⁵.

Men i deres forsøg på at kortlægge og udfolde det oplevelsesøkonomiske teoriapparat falder de på ny over en form for produktion, der adskiller sig fra oplevelsesøkonomiens produkter og produktionsformer på en sådan måde, at der igen er tale om en ny økonomisk kategori: *Transformationsøkonomi*⁶⁶.

I deres efterfølgende skitser af denne transformationsøkonomi beskriver de kort de produktionsformer og produkter, der kendetegner den samt opstiller en serie af distinktioner, hvori de kan påvise at denne nye *femte* kategori adskiller sig fra de fire foregående⁶⁷.

Da Pine & Gilmore dermed må siges at være de første ophavsmænd til dette begreb, indtager de derfor også en central plads i det transformationsøkonomiske begrebsapparat, som jeg søger at konstruere.

Præcision af de transformationsøkonomiske skitser

Hvor Pine & Gilmore derefter vender tilbage til oplevelsesøkonomien og de problemer som de finder i deres teori, vil jeg samle deres tråde op og se nærmere på den serie af skitser over produktionsformer og produkter, som de har efterladt sig.

Den 1. serie i arkivet består af de skitser, som Pine & Gilmore har opridset, og deres udsigelser udgør fikspunkterne i udpegningen af transformationsøkonomiens immanensplan. Men disse udsigelser synes dog ikke præcise nok til at kunne stå alene. For der forekommer en del problemer i deres konstruktion, der ikke umiddelbart lader sig løse ved blot at lade skitserne tale for sig selv. Derfor er det nødvendigt at etablere forbindelsen til yderligere to serier. Formålet med den 2. serie er at vise, hvordan udsagnene fra deres begrebsapparat har en klar resonans i empiriske forhold og dermed også at vise relevansen i at udvikle og præcisere deres begrebsapparat. Det er dermed formålet med den 3. serie, at indskærpe og præcisere de skitser, som Pine & Gilmore allerede har optegnet, for dermed at se, hvor immanensplanets problemer skjuler sig, og hvor noget nyt kan komme til syne.

⁶⁵ Pine & Gilmore 1999, 6

⁶⁶ Op.sit. p. 165

⁶⁷ Op.sit. p. 170 figur 9-1

2. Serie: Empirisk resonans

Den 2. series formål er at forankre de forestående udsagn i empiriske eksempler. For selvom konstruktionen af det transformationsøkonomiske teoriapparat kan forekomme en anelse abstrakt, så er det nødvendigt at huske, at dets begreber tager udgangspunkt i empiriske forhold, i de aktuelle begivenheders udfoldelse, der både føder begrebet og ræsonnerer dets udsigelse.

Transformationsøkonomien er således ikke en abstrakt teori, men en *forbindelse* til det der ligger udenfor teksten⁶⁸ og et kort over en bestemt økonomisk virkelighed, der udspiller sig i aktuelle begivenheder.

Udsagn fra det globale kartotek

De aktuelle begivenheder, der indgår i denne empiriske serie er selekteret efter resonansen af de to sideordnede seriers udsagn. Denne resonans er ikke en spejling eller en kopi, men et ekko. For ekkoet sender stumper af udsagnet tilbage på en sådan måde, at stumperne selv bliver udsagn, som peger tilbage på deres egen baggrund. De udsagn der går igen i denne serie er dermed begivenhedernes egen stemme, deres svar på de spørgsmål, man stiller dem.

Udsagnene i denne serie, skal findes i eksempler på singulære begivenheder, hvori transformationsøkonomiens begrebsapparat giver mening. For ved at se på begivenheder der gennemskæres og organiseres af transformationsøkonomiens begreber, kan de derved indgå i den samlede begivenhed, der er blotlæggelsen af det transformationsøkonomiske immanensplan.

Den ekkodal hvori man finder resonansen fra transformationsøkonomiens grundtone ligger i den kollektive udsigelsesmontage, som det globale erhvervsøkonomiske felt udtrykker sig igennem, når det reklamerer og informerer igennem internettets globale arkiv *www.Google.com*. Med over otte mia. registrerede hjemmesider⁶⁹, giver en søgning i Googles kartotek et meget bredt billede af, om et bestemt udsagn giver mening i en bredere empirisk

⁶⁸ Deleuze & Guattari 2005, 30

⁶⁹ Goggle har siden 2005 ikke offentliggjort hvor mange hjemmesider de har i deres register, men i 2005 var det præcise antal 8,168,684,336 sider. Markof 2005

kontekst. Dermed er det muligt at efterprøve om et bestemt begreb eller udsagn giver mening på tværs af de forskellige økonomiske sektorer, der anvender Google som globalt kommunikationsmedie. Derfor tjener det baggrund for de spørgsmål, som jeg ønsker at stille til de empiriske forhold, der gør sig gældende i en global erhvervsøkonomisk hverdag.

Formålet med at stille de forestående spørgsmål er at påvise tilstedeværelsen af en allerede eksisterende industri, der kan beskrives med den transformationsøkonomiske produktionsform, som Pine & Gilmore skitserer. Gennem eksempler på de inkarnationer som produktionsformen antager, håber jeg at kunne påvise empiriske eksempler på dens særegne produktionsform, men også at vise, hvordan transformationsøkonomien bryder grænsen mellem umiddelbart forskellige sektorer og udfolder sig på tværs af det erhvervsøkonomiske felt. Derigennem skal denne serie tydeliggøre eksistensen af det immanensplan, der kan betegnes som en transformationsøkonomi.

Selektionen af empiriske eksempler skal dermed bidrage med en styrkelse af det teoretiske perspektiv. Derfor er de udvalgt på baggrund af deres udsagns resonans i forhold til begrebsapparatet. Serien af eksempler bør derfor ikke opfattes som en komplet liste over *alle* begivenheder, hvori produktionsformen går igen, men i stedet som eksempler på, hvor produktionsformen og dens konsekvenser kan udpeges som gennemgående træk. Som sagt er arkivet, dens montager og kort ikke en kalkering af virkeligheden, men en forbindelse til et bestemt immanensplan, som i *dette* arkiv kan betegnes transformationsøkonomien.

3. Serie: Filosofisk præcision

At anvende Pine & Gilmores skitser i forhold til eksempler fra den empiriske hverdag, er dog i sig selv ikke nok til at vise omfanget af de problematikker, der gemmer sig i deres transformationsøkonomiske begreb. Derfor tilkobles den 3. serie, for at udkrystallisere de forhold og muligheder, der endnu ikke er udpeget i det transformationsøkonomiske begreb.

De filosofiske stemmer

Eftersom det begrebskonstruerende og teoriudviklende arbejde i dette speciale følger en grundlæggende deleuziansk tanke, så er det også tjenstværdigt at anvende Gilles Deleuzes yderligere filosofiske redskaber i konstruktionen af nye perspektiver på transformationsøkonomien. Men ønsker man at inkorporere et så multifacetteret forfatterskab

som Gilles Deleuzes i sit begrebskonstruerende arbejde, er det også nødvendigt at præcisere hvilken del af forfatterskabet, man anvender. Gilles Deleuze er nemlig langt fra den eneste stemme, der taler i forfatterskabet. Værkerne *"Tusind plateauer"*⁷⁰ og *"Hvad er filosofi?"*⁷¹ er således ikke udelukkende forfattet af ham selv, men er blevet til i samarbejde med kombattanten Felix Guattari. Deleuze udpeger selv dette forhold, og hvorfor det er problematisk at adskille og akkreditere de enkelte udsagn til den ene af de to forfattere:

*"Vi arbejder ikke sammen som to personer. Vi er snarere som to bække, der løber sammen og danner "en" tredje, som må have været os."*⁷²

Når der henvises til disse værker, så henvises der dermed ikke *kun* til Gilles Deleuze, men til dette dobbeltmenneske, dette barn af to tænkere.

Dette gør dog *ikke*, at man ikke kan tale om en særegen *deleuziansk tanke* der går igen i værkerne. For hvor det andre steder i Deleuzes forfatterskab er Nietzsche, Spinoza og Bergson, der må finde sig i Gilles Deleuzes filosofiske genlæsninger⁷³, så er det Felix Guattari, der i de førnævnte værker tvinger Deleuze til at tænke anderledes, præcisere sine begreber og formulere en egentlig filosofi⁷⁴. Den særegne stemme der skærer igennem Gilles Deleuzes værker, drukner dermed ikke i mellemrummet mellem de tænkere, han arbejder med, men gentages med en ny klangbund, der forlænger udtrykkets omfang og bidrager til dets kompleksitet. Der er således noget mere end Gilles Deleuze der taler i fællesværkerne, en filosofisk stemme, der tager form som en selvstændig *deleuziansk* filosofi. Den deleuzianske stemme er dermed ikke domens kanoniske ryst, men en ulv blandt et kor af ulve hvis harmoni af mange stemmer, hver især har noget at tilbyde det samlede udtryk⁷⁵.

Kunsten at konstruere den korrekte serie til et sådan arbejde som det forestående ligger i vide, hvilke stemmer man skal tale med, for at besvare det specifikke

⁷⁰ Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *"Tusind Plateauer"* (2005) – Althone press

⁷¹ Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *"What is philosophy"* (1994) – Versus

⁷² Deleuze, Gilles: *"Forhandlinger 1972-1990"* (2006), 167 – Det lille forlag

⁷³ Op.sit. p. 14

⁷⁴ Op.sit. p. 167

⁷⁵ Deleuze & Guattari 2005, 38

spørgsmål, man har stillet. Dermed er det også spørgsmålet om, hvordan dette lader sig gøre, der bliver målet med denne series konstruktion.

Opstilling af tre deleuzianske figurer

I *denne* serie er det Pine & Gilmores arbejde, der skal undersøges. Diskrepanserne skal findes, problemerne skal opridses og mulighederne skal udpeges. Til dette formål har jeg monteret tre deleuzianske figurer, tre ulve, der hver især bidrager til at udføre den opgave, der stilles i spørgsmålet om en forståelse af et transformationsøkonomisk begreb.

Den første af disse er Deleuze/Guattari-figuren, der allerede har bidraget med en gennemgang af filosofiens redskaber. Denne pædagogiske figur udpegede de overordnede discipliner som tanken skal virke igennem for at udføre den opgave som filosofien stiller den.

Denne litterære maskine virker igennem hele teksten som den overordnede organisering, der lader Pine & Gilmores udsagn komme til orde ved at trække det frem som de ikke selv kan (eller ønsker) at sige. Når det usagte bringes frem i lyset, kan man nemlig se, at det er noget andet og mere grundlæggende på spil end blot spørgsmålet om kapitalværdigforøgelse.

Og for at kende det, der synes at træde frem, har jeg valgt at inddrage en anden Deleuze-læser. Den posthumanistiske filosof Peter Sloterdijk har et væsentligt spørgsmål at bidrage med til et perspektiv, der både trækker nye venner og gammelkendte fjender af mennesket frem i lyset. Med spørgsmål til den organisering og kamp, der ifølge Sloterdijk finder sted i det kulturelle kompleks, han betegner *Menneskeparks*⁷⁶, gør han det muligt at vise, hvor det transformationsøkonomiske begreb er i overhængende fare for blot at gentage de forhold, der hidtil har begrænset den mulighed, som mennesket har for at blive en anden.

Anvendelsen af Sloterdijk i et deleuziansk perspektiv indskærper nødvendigheden af fortsat at udvikle perspektivet om transformationsøkonomien. Til dette synes det nødvendigt at lade Deleuzes måske mest selvstændige stemme komme til orde. Dette er den kritiske stemme, der fremskriver *en tilblivelsesontologi*, som et kritisk modspil til den ontologi som Heidegger

⁷⁶ Sloterdijk, Peter: "Regler for menneskeparks" 2001– PASSAGE - tidsskrift for litteratur og kritik, Nr. 3

tidligere har fremskrevet. I denne tilblivelsesontologi udpeger Deleuze begivenhedens position i forholdet mellem subjektet og det værende⁷⁷ som den ontologiske relation, der ligger til grund for subjektets fortsatte konstituering og transformation⁷⁸. Ved at anvende dette arbejde i det forestående perspektiv, kan man forstå hvordan transformationsøkonomien kan producere den subjektivitet, der er kernen i transformationsøkonomiens tilbud.

Det er disse tre ulve; *Deleuze/Guattari, det deleuzianske barn Sloterdijk og den ontologiske tænker Deleuze*, der skal trække Pine & Gilmores vogn. Men der dog ikke tale om, at de ukritisk kommer til at udføre dette arbejde. For selvom de måske ligner et eklektisk sammensat kobbel, så må man ikke glemme, at bag deres ydre står endnu ulv; den store nietzscheanske kritiker, hvis skygge kastes og forlænges af dem alle. For de tre figurer viderefører kravet om en udpegning af de magtforhold, der gennemskærer immanensplanet og bidrager dermed til at se muligheder for en fortsat skabelse og nytænkning. Dermed er de alle forbundne i en fælles affirmativ kritik af det selvfølgelige, som Spoelstra karakteriserede som denne filosofis særegenhed. Og det er derfor også denne kritik, der kommer til orde i den kommende udsigelse om det transformationsøkonomiske begrebsapparat.

Opsummering refleksion

Der er nu kastet lys over, hvorledes arbejdet med at konstruere et adækvat transformationsøkonomisk begreb skal finde sted. I min udlægning af hvad der danner grundlag for den forestående begrebskonstruktion, har jeg opridset de to deleuzianske discipliner; topologien og typologien, som jeg mener bør være kendetegnende for et arbejde af denne karakter. Derudover viste jeg hvorledes det kreative potentiale i disse discipliner kan udfoldes så de gensidigt fordrer en udvikling af det teoretiske perspektiv. Ydermere har jeg opstillet det arkiv, på hvis baggrund jeg agter at opstille det forestående immanensplan og gennemføre det topologiske og typologiske arbejde, der skal udmunde i konstruktionen af et transformationsøkonomisk begrebsapparat. Derved mener jeg at have efterkommet førnævnte kritikers krav om en stringent disciplinering af de deleuzianske begrebslandskaber.

⁷⁷ Deleuze, Gilles: *"The logic of Sence"* (2004a) – Althone press

⁷⁸ Deleuze, Gilles: *"Difference and repetition"* (2004b) – Althone press

Præcisering af Pine & Gilmores transformationsøkonomiske perspektiv

Jeg vil nu tage det første skridt ud i udviklingen af det transformationsøkonomiske begrebsapparat. Om et sådan arbejdes begyndelse skriver Deleuze & Guattari følgende:

*"All concepts are connected to problems without which they would have no meaning and which can themselves only be isolated or understood as the solution emerges."*⁷⁹

Det nye begreb findes således altid på baggrund af et forudgående immanensplan, hvori en bestemt problematik har gjort sig gældende. Så for at forstå grundlaget for begrebets eksistens er det dermed formålstjenstligt at se på det spørgsmål, der fordrer dets fremkomst. Dette finder man i den indledende problemstilling, hvori nødvendigheden af begrebet først viser sig som en paradoksal eksistens, der ikke har været begribelig indenfor det immanensplan, hvori det er trådt frem.

Et oplevelsesøkonomisk paradoks

Det problem der afstedkommer fremtrædelsen af det transformationsøkonomiske begreb viser sig først som et lille paradoks i det immanensplan, som Pine & Gilmore opstiller i deres bog: *"The experince economi"*⁸⁰. I denne bog konstruerer de et teoriapparat til beskrivelsen og forståelsen af en bestemt erhvervsøkonomisk funktion, hvis primære værdiskabelse ligger i at iscenesætte begivenheder, der producerer *oplevelser*.

Det er deres tese, at disse begivenheders primære funktion er at engagere kunder, mens begivenhederne står på og at kvaliteten af de minder som disse begivenheder producerer er det parameter, hvorpå man kan vurdere kundens værdi af den aktuelle vare; *den oplevede begivenhed*⁸¹. Denne produktion af økonomisk værdi gennem iscenesættelse

⁷⁹ Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: "What is philosophy" (1994) 16 - Verso

⁸⁰ Pine, Joseph & Gilmore, James: *"The experince economy"* (1999) – Harvard business school press

⁸¹ Pine & Gilmore 1999, 79

af oplevelsesproducerende og memorable begivenheder betegner de som en *oplevelsesøkonomi*⁸².

I deres arbejde støder de dog på situationer, hvor kunden godt nok køber adgang til bestemte serier af iscenesatte begivenheder, men hvor selve oplevelsen af de iscenesatte begivenheder vurderes til at have en sekundær værdi i forhold til de begivenheder, som de afstedkommer:

*"Why, for example do people pay good money to join fitness centres, where they experience physical pain?[...] And why do young managers leave well-paid jobs to spend thousand of dollars on business schools? There seems to be only one answer to all these questions: to be affected by the experience."*⁸³

Dette paradoksale forhold, at det ikke er selve *oplevelsen* af begivenhedens udfoldelse, men *effekten* af dens udfoldelse, som opleves ved dens *tilendebringelse*, der er er den primære værdi for køberen, leder dem til konklusionen, at oplevelsesøkonomien *ikke* er den endelige løsning på problemet om diversificering og udvikling af nye produktionsformer⁸⁴. I stedet mener de, at der må findes endnu en produktionsform, der adskiller sig fra oplevelsesøkonomien og som repræsenterer et andet perspektiv på den økonomiske værdiproduktion⁸⁵.

Pine & Gilmores transformationsøkonomiske perspektiv

Med udgangspunkt i førnævnte problemstilling udpeger og beskriver Pine & Gilmore en serie af begivenheder, hvori de kan se, at det ikke er selve *oplevelsen* af den iscenesatte begivenhed, men i stedet *resultatet* af begivenheden, der den primære årsag til en økonomisk udveksling mellem køberen og iscenesætteren af begivenheder. De fremhæver eksempler på kampsportsakademier, der tilbyder at "*reparere*"⁸⁶ børn og unge, diætprogrammer der tilbyder

⁸² Op.sit. p. 6

⁸³ Op.sit. p. 163

⁸⁴ Op.sit. p. 165

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Pine & Gilmore 1999, 167

transformationer af kundens krop⁸⁷, højere læreanstalters undervisningsprogrammer, der transformerer kunden både mentalt og socialt samt medicinalbranchen tilbud om transformation af patienterne fra syge til raske⁸⁸. Selv visse afdelinger af det amerikanske fængselsvæsen udtrykker et tilbud om at transformere ”kunder” fra potentielle gengangere i fængselsvæsenet til lovlydige samfundsborgere:

“[The prisoners] are human beings who are now capable of participating in the environment in an effective way... that’s an outcome, that’s a product.”⁸⁹

På baggrund af disse eksempler finder Pine & Gilmore et grundlæggende fællestræk, der leder dem frem til den følgende antagelse om grundfiguren for relationen mellem kunden og udbyderen:

“What are people really after as they enter into all these pursuits? Experiences, yes. But there is more than that: we want to transform ourselves, to become different.”⁹⁰

Ifølge Pine & Gilmore søger kunden dermed at blive *ændret* af begivenheden; at blive transformeret til en anden, end kunden var før begivenhederne fandt sted. Tilbuddet om en transformation fra den kunden er, til den kunden ønsker at blive, er dermed blevet et grundlag for en særskilt produktion af værdi:

“With transformation, the economic offering of the company is the individual or the company changed as a result of what that company does. With transformation the customer is the product! The individual buyer of the transformation essentially says: “Change me.” The company’s economic offering is neither the material it uses nor the physical things it makes. It’s neither the

⁸⁷ Op.sit. p. 168

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Op.sit. p. 171

⁹⁰ Op.sit. p. 164

*process it executes nor the encounters it orchestrates. When a company guides transformations, the offering is the individual.*⁹¹

Den transformerede kunde er således selve produktet, selve formålet med begivenhedernes udfoldelse og grundlaget for kundens og udbyderens relation.

Kategorisering af økonomien

Produktion af individer, eller rettere produktionen af nye mennesker, synes dermed at være kernen i denne nye økonomisk relation mellem udbyder og kunde, hvilket Pine & Gilmore mener, er grundlag nok til, at der tale om en særegen økonomi; en *transformationsøkonomi*, der adskiller sig væsentligt fra de første fire kategorier som de tidligere har udpeget⁹².

*"Whereas commodities are natural, goods standardized, services customised, and experiences inherently personal, transformations are individual. The offering does not exist outside the changed traits that each aspirant desires; it is that change itself. Experiences are events to which the individual reacts and thereby creates a memory, but transformations go much further, actually changing the being of the buyer, whether a customer or a business. Because an experience is inherently personal, no two people can have the same one. The effects differ based on past experiences and current state of mind. So, too, no individual can undergo the same transformation twice, the second time it's attempted, he would no longer be the same person."*⁹³

Det som i henhold til Pine & Gilmore adskiller transformationsøkonomiens produkter fra andre økonomiske tilbud, er at produktet primært er kundens transformerede selvforhold, altså kundens nye *selv*. Og da dette selvforhold altid vil være forskelligt, ikke bare fra den som det var før, men også fra den, som det vil *blive*, vil det aldrig være muligt for den samme kunde at købe den samme vare igen.

⁹¹ Pine & Gilmore 1999, 173

⁹² Op.sit. p. 169 Figur 9-1

⁹³ Op.sit. p. 172

Forskellige kunder kan dermed indgå i sammenlignelige begivenheder, men vil altid gennemleve en individuel transformation. To kunder kan ikke gennemleve *den samme* transformation i og med, at de ikke kan blive det samme individ.

Dermed mener Pine & Gilmore også, at deres transformationsøkonomiske model løser det klassiske økonomiske problem omkring standardisering og diversificering af en vare. For hvis produktet altid er individuelt, kan det ikke standardiseres, kopieres eller videresælges i samme form, som det er købt. Konkurrenceparametrene i en transformationsøkonomi bliver således ikke determineret af *prisen* for transformationen, men af om iscenesættelserne af transformationen virkelig kan skabe den transformation, som de lover, dvs. skabe det menneske som kunden ønsker at blive.

Den transformationsøkonomisk proces

Efter at have udpeget denne grundfigur opstiller Pine & Gilmore en model, for at illustrere hvorledes en sådan transformationsproduktion finder sted i relationen mellem kunden og udbyderen:

1. Diagnose af kundens problem, dvs. at der etableres en forståelse af, hvad kunden gerne vil have ud af transformationen.
2. Dernæst iscenesættes en serie af begivenheder, der alle har til formål at skabe den eftertragtede transformation.
3. Når det ønskede mål er nået, bør der foretages opfølgende samtaler for at kunden ikke falder tilbage⁹⁴.

I henhold til Pine & Gilmores model udfolder produktionsprocessen sig dermed over en serie af begivenheder, hvori kunden *stræber* efter at nå sit mål. Og det er denne stræben, *denne vilje til at blive en anden*, der ifølge Pine & Gilmore er den egentlige motor, der driver produktionsmaskinen rundt.

For at forstå den økonomiske værdi af en sådan model, kan det hjælpe at se den i lyset af et erhvervsøkonomisk eksempel. Dette kunne være væren i forhold til den proces,

⁹⁴ Joseph & Gilmore 1999, 181

som en kunde indgår i, når denne går i træningscentret for at blive transformeret fra overvægtig til veltrænet:

1. Kunden måles og vejes, og efter en samtale om hvad kunden ønsker at opnå med sin træning, sætter man et mål for hvad træningen gerne skulle resultere i.
2. Kunden gennemgår serier af fysiske øvelser over en serie af træningsbegivenheder, der gerne skulle kulminere med, at kunden når det mål der er sat for træningen.
3. Når målet er nået, opfølges der med en samtale om hvorledes målet kan holdes, der sættes nye mål for den fremtidige træning og processen påbegyndes på ny.

I Pine & Gilmores transformationsproces er der umiddelbart tale om, at *målet* med processen er en *permanent transformation*, f.eks. en kropsvægt der passer til kundens egne forestillinger om en ideal figur. Men Pine & Gilmore mener dog, at processen kun producerer *temporal transformationer* af kundens individuelle tilstand⁹⁵, fordi den tilstand som kunden opnår igennem begivenhederne ofte falder tilbage i gamle former, hvis transformationsprocessen ikke opretholdes. F.eks. skal kunden holdes til ilden, så kroppen ikke igen forfalder, hvis kunden holder op med at komme i træningscentret.

I henhold til Pine & Gilmore kan virksomheden dog hjælpe kunden til at bibeholde sin stræben efter at nå sit ideal ved at vedblive med at etablere *nye* målsætninger, når de gamle synes at være nået. Derfor genoptages diagnosen også efter det tredje stadie gennemføres, så serien kan genoptages, og kundens stræben efter transformation kan opretholdes.

*"By staging a series of experiences, companies are better able to achieve a lasting effect on the buyer than through isolated events. It is the revisiting of a recurring theme, experiences through distinct and yet unified events, that transforms."*⁹⁶

⁹⁵ Pine & Gilmore 1999, 206

⁹⁶ Pine & Gilmore 1999, 165

Selve transformationsprocessen er således en gentagelse af de temporale transformationer, hvori kunden *stræber* efter at opnå sit ideal - en gentagelse der gerne skulle opretholdes til det punkt, hvor selve denne stræben bliver en permanent tilstand.

Man kan således læse ud fra Pine & Gilmores skitser, at tilbuddet om en permanent transformation, f.eks. fra utrænnet til veltrænnet, fra ryger til *ikkeryger*, fra stresset til *ustresset*, dermed er et tilbud om at transformere kunden til at blive et menneske, der altid *stræber* efter at nå et ideal. Virksomheder der tilbyder transformationer tilbyder dermed ikke bare at skabe mulighederne for transformation, men at *opdrage* deres kunder til altid at stræbe efter at blive dem, de ønsker at være.

Empiriske eksempler på transformationsøkonomiens aktualitet

Efter at have gennemgået grundtrækkene for hvorledes vi kan forstå Pine & Gilmores transformationsøkonomiske perspektiv, vil jeg efterprøve om denne grundfigur faktisk går igen i andre begivenheder, end dem som Pine & Gilmore indledningsvis anvender til at komme på sporet af begrebet.

Fra Oprah til MTV

Et af de mest evidente steder hvor ekkoet fra Pine & Gilmore går igen er i den del af den globale underholdningsindustri, der tilbyder transformationer for åben skærm.

En af disse udbydere er medieikonet Oprah Winfrey, der i *"The Oprah Winfrey Network"*⁹⁷, tilbyder serier af Tv-programmer og hjemmesider med vejledninger og *step by step* guides til, hvordan man bliver et lykkeligere menneske⁹⁸ samt videoer hvor præster, psykologer og andre sjælesørgere rådgiver om hvordan man transformerer sit liv⁹⁹.

Og Oprah Winfrey er langt fra den eneste, der tilbyder personlig transformation af både seere og medvirkende i det globale mediebillede. Programmer som *"Biggest loser"*¹⁰⁰, *"X factor"*¹⁰¹ og andre globale tv-koncepter lover alle på den ene eller anden måde at transformere deres deltagere ved at iscenesætte begivenheder, hvori de kan stræbe efter at realisere deres ideal. Konkurrence elementet i disse programmer gentager Pine & Gilmores pointe om, at det kræver en *vilje* til at blive en anden, for at man kan nå sit mål.

Også den globale underholdningskanal MTV har transformationer på programmet, f.eks. tv-showet MADE, der tilbyder følgende:

⁹⁷ [Http://www.oprah.com/own](http://www.oprah.com/own)

⁹⁸ [Http://www.oprah.com/spirit/Ten-Ways-to-Increase-Your-Happiness](http://www.oprah.com/spirit/Ten-Ways-to-Increase-Your-Happiness)

⁹⁹ [Http://www.oprah.com/spirit/Rev-Ed-Bacon-with-a-Teachable-Moment-on-Self-Transformation-Video_1](http://www.oprah.com/spirit/Rev-Ed-Bacon-with-a-Teachable-Moment-on-Self-Transformation-Video_1)

¹⁰⁰ [Http://www.nbc.com/the-biggest-loser/](http://www.nbc.com/the-biggest-loser/)

¹⁰¹ [Http://xfactor.itv.com/2009/](http://xfactor.itv.com/2009/)

"Why stand on the sidelines watching others live your dream? Are you too shy or think you're not "cool" enough to get in on the action? Or do you simply lack the self-confidence and motivation? Well, maybe it's time to stand up and get MADE!

*An ugly duckling transforms into a beautiful prom queen. An overweight couch potato becomes a model. A sci-fi nerd morphs into a hardcore rapper. See, dreams really do come true -- on MADE!"*¹⁰²

Programmet MADE tilbyder at hjælpe deres deltagere til at forbedre sig, og igennem de begivenheder som MTV iscenesætter udfordres de unge deltagere af en personlige træner, der skal forsøge at få dem til at blive det, de drømmer om at være. Ved at iscenesætte personlige udviklingshistorier har MTV skabt et program, der genlyder Pine & Gilmores udsagn: *"the offering is the individual"*¹⁰³. At tilbuddet om transformation ikke kun har værdi for deltagerne, men også for seerne, der lever sig ind i drømmen om at blive en anden, understreges af, at programmet i skrivende stund vises på 10'ende sæson.

Eksempler på transformationsøkonomiske teknologier

Den globale underholdningsindustri er dog langt fra det eneste sted, hvor Pine & Gilmores udsagn om transformationsøkonomi synes at træde frem. En søgning på Google.coms globale indeks, viser en hel klynge af udbydere og guider af *"personlig transformation"*, *"personlig udvikling"* og *"selvtransformation"*¹⁰⁴.

Fælles for dem alle er, at de på hver deres måde tilbyder at hjælpe den potentielle kunde til at blive en anden. Indenfor dette tilbud sker diversificeringen af udbydere, igennem forskellige versioner af teknologier, hvori *produktionen* af subjekter organiseres. Et sådan tilbud om transformation og transformationsteknologi, kan f.eks. ses i tilbuddet fra *www.alun.dk*, der en virksomhed baseret på råd og vejledning om en sundere livsstil:

¹⁰² <http://www.mtv.com/shows/made/series.jhtml#moreinfo>

¹⁰³ Pine & Gilmore 1999, 173

¹⁰⁴ F.eks. <http://www.personaltransformation.org/>, <http://www.Personaltranformation.com>, <http://www.trans4mind.com/> og <http://www.personal-transformation.com>.

*"Ønsker du at nyde et liv fuld af sundhed, succes og lykke? Eller hvad med mere energi og vitalitet? Du har her foran dig nøglen, der kan åbne op for dit nye drømmeliv."*¹⁰⁵

Den transformationsteknologi som hjemmesiden anvender til at producere dette lykkelige liv er en serie af tekster, *en trin-for-trin guide*, som kunden kan anvende som vejledning til, hvordan man bliver den, man ønsker at være. Vejledningen virker dermed både som brugsanvisning og som en målestok for, hvor langt man har igen, før målet er nået:

*"Med den nye viden vil du være i stand til at foretage de nødvendige ændringer i dit liv, så du kan opnå den sunde og velfungerende krop, tanke og ånd, som du er designet til."*¹⁰⁶

Hjemmesiden tilbyder deslige en serie af produkter, så kunden selv kan realisere de begivenheder (f.eks. gennemførelsen af den daglige løbetur eller indtagelsen af en sund kost), der gerne skulle resultere i det ønskede output; at opnå og opretholde den lykkelige tilstand, som der reklameres med.

Denne form for transformation gennem præordinerede elementer går igen i mange tilbud om transformation, hvor der tilbydes en konstrueret plan, der burde passe til enhver kundes behov; en brugsanvisning til at producere det "lykkelige liv", som kunden ønsker. Den trinvis opbygning, der er et gennemgående træk i disse brugsanvisninger, gentager Pine & Gilmores tese om, at transformationen produceres gennem etablering og stræben efter at nå et mål, også selvom disse umiddelbart er *eksterne* målsætninger som kunden så kan tilslutte sig. Pine & Gilmores udsagn går således igen, denne gang på tværs af ellers så umiddelbart forskellige sektorer som tv-underholdning og selvhjælpsprogrammer.

Selvom der er tale om en færdigskrevet brugsanvisning til det lykkelige liv, så skal det der tilbydes ikke forstås som en *service*. Vejledningen er kun den *plan*, som kunden skal følge. Selve produktionen af transformationen sker stadig i de begivenheder, som

¹⁰⁵ [Http://www.alun.dk](http://www.alun.dk)

¹⁰⁶ [Http://www.alun.dk/maalsætninger-for-alundk.html](http://www.alun.dk/maalsætninger-for-alundk.html)

kunden selv skal indgå i. Kunden kan ikke forholde sig passivt, mens kiloene rasler af eller den evige frelse indfinder sig.

Transformationen som tilbud adskiller sig således stadig fra servicetilbuddet ved, at kunden selv *skal* deltage i transformationsprocessen, eller som Pine & Gilmore formulerer det:

*"The offering does not exist outside the changed traits of each aspirants desire; it is that change itself."*¹⁰⁷

Coaching som transformationsteknologi

Ud over den førnævnte teknologi er der også andre typer, der gør sig gældende i transformationsudbuddet. En af disse teknologier kan spores i de udsagn, der gentager tilbuddet om *coaching*. Coachen Rasmus Langmack fra virksomheden Provana definerer coaching begrebet således:

"Begrebet coaching stammer oprindeligt fra Ungarn i det 15. århundrede og betyder karet eller hestevogn. I England kom en "coachman" til at betyde kusken, der styrer vognen og har ansvar for pleje og omsorg for hestene.

En coach i erhvervslivet sætter en proces i gang hos den, der skal coaches, således at personen maksimalt udnytter sine egne evner. Coachen stiller spørgsmål og udvikler dermed personen til selv at finde løsninger og hele tiden arbejde efter sine egne målsætninger. En coach præsenterer aldrig færdige løsninger.

*Coaching er primært en ledelsesstil, hvor man vil opnå et bestemt resultat eller mål, og derfor coacher man medarbejderne til at yde deres bedste og ofte til mere, end de tror, de kan præstere"*¹⁰⁸

¹⁰⁷ Pine & Gilmore 1999, 172

Coaching er dermed at forstå som en teknologi, hvor coachen leder den enkelte (hesten, idrætsudøveren, privatpersonen eller medarbejderen) frem mod realiseringen af et mål. Coaching som teknologi indeholder således en klar genklang af transformationsøkonomiens ekko, hvilket understøttes af andre udbydere af teknologien. F.eks. den danske coach Sofia Manning:

*"Coaching handler om at få støtte og hjælp til at skabe og leve det liv, du virkelig ønsker. De mennesker, der opsøger en coach, har taget det første store skridt på vejen til at indse, at de fortjener og har mulighed for at leve deres drømme fuldt ud. Coaching bygger en bro mellem erkendelsen af, hvor du på nuværende tidspunkt befinder dig - og erkendelsen af, at du har potentialet til at befinde dig, hvor som helst du vil, så du tør tro på, at du kan gøre noget ved det."*¹⁰⁹

Ved at tilbyde hjælp til etablering af målsætninger og iscenesættelse af den proces, der gerne skulle lede kunden frem til målet for hvem, de vil være, tilbyder Sofia Manning en guidet proces, der ikke bare gentager Pine & Gilmores model for transformation, men også det forhold, at det ene og alene er den coachede selv, der er produktet af den økonomiske relation. Dette gentager Pine & Gilmores udsagn om, hvad der produceres i en transformationsøkonomi: *"the customer is the product!"*¹¹⁰.

Sofia Manning og andre coaches tilbud om guidet transformation gennem coaching er dermed i klar overensstemmelse med Pine & Gilmores perspektiv. Og på baggrund af følgende udsagn fra Sofia Manning synes coachingteknologien heller ikke umiddelbart at have en grænse for, hvem den henvender sig til:

"Hvis du ønsker forbedringer i dit liv, har du en vigtig ting til fælles med de mennesker, der vælger at benytte sig af en coach. [...] Coaching er ikke terapi, men et effektivt værktøj, der er rettet mod nutiden og fremtidige mål. Coaching sammensætter det bedste fra psykologiens verden med menneskekundskab,

¹⁰⁸ <http://www.lederweb.dk/Personale/Coaching/Artikel/79721/Hvad-er-coaching>

¹⁰⁹ <http://www.sofiamanning.com/index.php?pageid=01>

¹¹⁰ Pine & Gilmore 1999, 172

forretningsforståelse, spiritualitet og filosofi og tilbyder dig en effektiv vej til det liv, du ønsker.”¹¹¹

Teknologien lader sig dermed ikke begrænse af traditionelle akademiske afgrænsninger, men muliggør en diversificering på tværs af forskellige fagområder således, at der fortsat kan etableres målsætninger for fornyet transformation i enhver retning som mennesket kunne ønske sig at forbedre sig. Coachingteknologien synes således at være en transformationsøkonomisk teknologi per excellence, fordi processen altid kan gentages med forskelligt fokus, og derved vil enhver potentiel kunde altid kunne finde en ny måde at forbedre sig på.

Transformationsøkonomiens omfang

Coachingteknologien synes at have myriader af anvendelsesmuligheder, og aktører i markedet finder konstant nye måder at diversificere på¹¹². Og vender man f.eks. tilbage til det indledende eksempel fra coachen Rasmus Langmack, kan man se, at optimeringslogikken heller ikke begrænser sig til transformationen af mennesket som privatperson. Udviklingen af ledere og medarbejdere er et område, hvor coachingteknologien synes at have en betydelig gennemslagskraft, både i den direkte coaching af ledere inden for fagspecifikke områder, men også i træningen af lederen *som coach af sin egen organisation*. Dette understøtter Pine & Gilmores udsagn om, at transformationsøkonomiens teknologier ikke begrænser sig til transformationen af personer:

”The economic offering of a company is the individual person or company changed as a result of what the company does.”¹¹³

¹¹¹ [Http://www.sofiamanning.com/index.php?pageid=01](http://www.sofiamanning.com/index.php?pageid=01)

¹¹² F.eks. Træder begrebet *coaching* frem ca 57.300.000 gange i Googles.coms globale arkiv.
<http://www.google.dk/search?client=firefox-a&rls=org.mozilla%3Ada%3Aofficial&channel=s&hl=da&source=hp&q=coaching&meta=&btnG=Google-s%C3%B8gning>

¹¹³ Pine & Gilmore 1999, 172

Transformations teknologier, begrænser sig dermed ikke til transformationen af enkeltpersoner, men dens logik kan udvides og forlænges, så den kan gøre sig gældende på tværs af virksomheder, institutioner og organiserede netværk.

Immanensplanets aktualitet

Efter denne kortlægning vil jeg mene, at Pine & Gilmores perspektiv vitterligt kan anvendes til at udpege særegne karaktertræk i begivenheder og udsagn fra den erhvervsøkonomiske hverdag. I de singulære nedslag, jeg har draget frem, hvad enten de er tilbud om slankeprocesser, selvhjælpsvejledninger eller coaching, kan man se, at den transformationsøkonomiske relation gennemskærer industrier og brancheopdelinger, som alle genlyder af ekkoet fra tilbud om transformation af den kunde, der ønsker at blive en anden.

Jeg mener dermed at have påvist, at Pine & Gilmores perspektiv kan anvendes til at tegne et kort over et immanensplan, der går på tværs af aktuelle empiriske forhold. Dermed mener jeg at man kan konstatere, at den udpegede økonomiske relation faktisk går igen i den aktuelle økonomi, der dermed kan betegnes som en *transformationsøkonomi*.

Transformationsøkonomiens værdiproduktion

Men kan konstateret, at Pine & Gilmores perspektiv kan anvendes som kort over et immanensplan, hvori transformationsøkonomiens begrebsapparat gør sig gældende, og at denne form for økonomi faktisk kan udpeges i aktuelle empiriske eksempler. Der er dermed tilstrækkeligt belæg for relevansen af dette perspektiv til at kunne gå videre og undersøge, hvad det er for en værdi, som denne økonomi producerer for derigennem at finde frem til de begrebslige personer, som giver mening i dette immanensplan.

Karakteristik af varen

Vender man tilbage til Pine & Gilmores perspektiv, kan man se, at den transformationsøkonomi som de illustrerer producerer mennesker, der fortsat stræber efter at blive deres eget ideal. Værdien af en sådan produktion formulerer Pine & Gilmores således:

*"[Transformations] guide the individual toward realizing some aspiration and then help to sustain that change over time. There is no earthly value more concrete, more palpable, or more worthwhile than achieving an aspiration."*¹¹⁴

Pine & Gilmore klassificerer dermed den guidede transformation af det individuelle menneske, som det mest ønskværdige produkt, man kan tilbyde en kunde, fordi den gør kunden i stand til at nå et mål og dermed til at forbedre sig selv. Dermed kan man også se, at de værdiparametre, de mener er betegnende for økonomien skal findes i transformationsøkonomiens tilbud om at *optimere* kundens stræben efter en perfektionering af sig selv som mennesket:

*"What would be so right for a particular person that it would transform him into someone who needs no additional change? What would the ultimate customer-as-product be? The outmost would be perfection, the perfect human being"*¹¹⁵

¹¹⁴ Pine & Gilmore 1999, 190

¹¹⁵ Op.sit. p. 206

Ifølge Pine & Gilmore er det således selve perfektioneringen af mennesket, der er transformationsøkonomiens endelige mål. Et tilbud om en sådan transformation *mod* noget er således en fortsat progressiv bevægelse mod perfektioneringen af mennesket og dermed ikke blot et tilbud om transformation, men helt grundlæggende et tilbud om at iscenesætte en transcendent bevægelse af kunden mod *det perfekte menneske*.

I Pine & Gilmores perspektiv er transformationsøkonomiens egentlige tilbud således at faciliterer den menneskelige transcendens mod det perfekte, et stadie hvor menneskets stræben efter at blive sit ideal er nået, og yderligere transformation ikke længere er nødvendig. Dermed er dette *umiddelbart* også svaret på det spørgsmål, som de indledte deres undersøgelser med, nemlig hvad det er som kunden ønsker at få ud af en økonomisk relation med udbydere af transformationsøkonomiske produkter.

Troen på perfektion

Der er dog noget, der tyder på, at den værdi som kunden tilbydes ikke er i overensstemmelse med den værdi, der produceres. For Pine & Gilmore pointerer i deres konklusion over perspektivets mulighed, at de ikke mener, at et sådan tilbud om menneskelig transcendens gennem en transformationsøkonomi kan realiseres. Dette forhold gør de selv opmærksom på med følgende citat af apostelen Paulus:

*"For by the grace are ye saved trough faith; and not off yourselves."*¹¹⁶

Med denne inddragelse af Paulus understreger Pine & Gilmore, at tilbuddet om transformation forstået som et *tilbud om transcendens mod perfektion* og dermed en frelse fra det uperfekte liv. Pine & Gilmore understreger dette i følgende citat:

*"According to our worldview there can be no sixth economic offering because perfecting people falls under the providence of God, the Author and Perfecter of our faith rather than the domain of human business"*¹¹⁷

¹¹⁶ Pine & Gilmore 1999, 206. Pine & Gilmore henviser til Ephesians 2:8 - King James version

Ifølge det paulinske verdensbillede, som Pine & Gilmore i henhold til det forudgående citat tager for givet, som er menneskets mulige transcendens til det "*perfekte menneske*" (altså til et menneske der ikke længere kan ændres) *ikke* en mulighed, fordi det netop er menneskets fejlbarlighed, der adskiller det fra det guddommelige¹¹⁸. Pine & Gilmores bekendelse til det paulinske verdensbillede slår dermed en pæl igennem håbet om mulig menneskelig perfektion gennem transformationsøkonomien.

Perfektionsproblemer

Der er dog også et andet og mindre teologisk funderet problem, der skaber diskrepanser i Pine & Gilmores perspektiv. For hvis det er muligt at perfektionere kunden som menneske, igennem transformationen af kunden til dennes idealtilstand, så vil den logiske konsekvens af transformationsøkonomiens produktion være, at økonomien udspiller sig selv ved at producere perfekte mennesker, der ikke længere kan tilbydes noget.

Der må således være noget andet på spil i økonomien, der gør at den vedvarende har noget at tilbyde kunden. Og man kan se hvad dette *andet* kunne være, hvis man betragter Paulus-citatet i forhold til det transformationsøkonomiske perspektiv. For hvis det produkt der tilbydes *i sig selv* er en uopnåelig tilstand; en guddommelig perfektion der ikke kan købes, men kun er tilgængelig gennem troen, så må der være tale om, at kunden ikke perfektioneres igennem transformationsprocessen, men i stedet vendes til at *tro* på perfektionens *mulighed*. Sådan en *tro på det perfekte*, på realiseringen af det, man ikke er, skaber dog ikke denne realitet, men det muliggør en kontinuerlig *stræben efter at blive en anden*. Ved at vende en kunde til at tro på perfektionens mulighed skaber man dermed et menneske, der fortsat stræber efter at være bedre, end den det er, og dermed en kunde der aldrig er "færdig" i den transformationsøkonomiske proces.

¹¹⁷ Pine & Gilmore 1999, 206.

¹¹⁸ Matthew 27:46 "And about the ninth hour Jesus cried with a loud voice, saying, *Eli, Eli, lama sabachthani? that is to say, My God, my God, why hast thou forsaken me?*" - King James version. Når Kristus på Langfredag således tvivler på Gud, er netop denne synd og fejlbarlighed, der gør ham til menneske.

Ser man på dette trosforhold, i relation til det, der tilbydes og produceres, så begynder der at tegne sig et noget andet billede af den værdi, og de mennesker, som Pine & Gilmore mener at transformationsøkonomien producerer.

Produktion af fejlbarlighed

I Pine & Gilmores perspektiv er transformationsøkonomiens tilbud som nævnt at skabe en transformationsproces, hvis formål er at iscenesætte en *forbedring* af kunden som menneske, gående mod idealet – mod "det perfekte". Men som man kunne se i Pine & Gilmores gennemgang af produktionsprocessen, er der tale om, at denne forbedring er en relativ størrelse i kraft af, at kunden kan falde tilbage i sine tidligere vaner, dvs. *blive sig selv igen*¹¹⁹. Transformationen er således kun temporal, og den permanente transformation er dermed ikke af mennesket, men af kundens vilje til *fortsat at forbedre sig*.

Når Pine & Gilmore taler om, at en udbyder tilbyder at *transformere* mennesket, er der således faktisk tale om at mennesket tilbydes en tro på perfektionens mulighed og dermed en opdragelse i at *stræbe* efter en fortsat forfinelse. Men igennem denne målsætningsetablering og troen på det perfekte, bliver man kontinuerligt gjort bevist om det, der fortsat karakteriserer en som det uperfekte menneske, man stræber for at *ændre*. Kundens stræben efter perfektion er således kun et *forsøg* på at fjerne sig fra det uperfekte menneske, det er dømt til at være. Gentagelsen af Pine & Gilmores transformationsproces er således en gentagelse af det grundlæggende vilkår, at mennesket aldrig vil kunne leve op til *idealet* om det perfekte menneske, men at den der prøver altid vil være dømt til at gentage sig selv som fejlbarlig.

Konsekvensen af dette er, at den der forsøger at transformere sig, f.eks. fra kriminel til lovlydig borger¹²⁰ eller utro ægteemand til monogam familiefar¹²¹, altid kun vil *stræbe* efter at blive en anden, men aldrig *realiserer* den ønskede idealtilstand. Den kriminelle vil være dømt til altid at være tidligere kriminel (og dermed en potentiel gentagende lovbrøder), og den tro ægteemand vil aldrig kunne vaske sine tanker så rene, at utroskab ikke *potentielt* kan

¹¹⁹ Pine & Gilmore 1999, 180

¹²⁰ Op.sit. p. 171

¹²¹ Op.sit. p. 164

forekomme igen. Det fejlbarlige menneske kan således ikke flygte fra sine synder, men bærer dem fortsat på ryggen, også i dets stræben efter perfektion.

Det immanensplan som fremgår af Pine & Gilmores perspektiv befolkes dermed af mennesker, der tror på perfektion, som stræber efter at opnå den, men hvis forsøg altid gentager den fejlbarlighed, der reducerer værdien af deres eksistens. Ved at producere mennesker, der higer efter det perfekte, produceres der samtidig en bevidsthed om det uperfektes realitet og dermed et yderlige behov for perfektion. I dette perspektiv er det ikke svært at se, hvorfor sådan en økonomi, ikke umiddelbart synes at have nogen form for begrænsning.

Transformationsøkonomien i et posthumanistisk perspektiv.

Jeg mener nu at have præciseret, hvad der er værdien af det menneske som transformationsøkonomien producerer, i henhold til Joseph Pine & James Gilmores perspektiv. Dermed mener jeg også, at det nu er muligt at diskutere, hvad konsekvenserne ved denne form for økonomi synes at være i det posthumanistiske perspektiv som Peter Sloterdijk viser i sit essay: *"Regler for menneskeparken"*¹²².

Sloterdijk og reglerne for menneskeparken

I det perspektiv som Sloterdijk opstiller i sit essay, viser han hvordan en læsning af det humanistiske perspektiv i den europæiske kulturhistorie kan lede til en forståelse af mennesket som et parkbyggede dyr:

*"Mennesker er væsener, som plejer og vogter sig selv, og som – uanset hvor de lever – skaber et parkrum omkring sig. I byparker, nationalparker, provinsparker, økoparker – overalt må mennesket danne sig en mening om hvordan deres måde at holde sig selv på reguleres."*¹²³

I forlængelse af denne fortolkning af den menneskelige kulturhistorie, mener Sloterdijk følgende, at den politiske filosofi og tænkning, kan anskues som en grundlagsrefleksion over de regler, der regulerer livet i en sådan *menneskepark*¹²⁴.

Med udgangspunkt i Nietzsches overvejelser om hvordan mennesket opdrætter sig selv, mener Sloterdijk, at opdragelsen udfolder sig som en kamp mellem dem der *vil* og dem der blot er *villed*¹²⁵, altså en kamp mellem den vilje, der vil en bestemt menneskelig betydning, og de viljer der indordnes under denne betydning. Ifølge Sloterdijk kommer denne kamp til udtryk i følgende humanistiske grundtanke:

¹²² Sloterdijk, Peter: *"Regler for menneskeparken"* 2001 – PASSAGE - Tidsskrift for litteratur og kritik, Nr. 3

¹²³ Op.sit. p. 21

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Op.sit. p. 20

*"Mennesket er et dyr, af hvilke nogle opdrætter mens andre er opdrættede – en tanke der siden Platons opdragelses- og statsrefleksioner tilhører europæernes pastorale folkløse"*¹²⁶

I den humanistiske tradition er mennesket at forstå som et menneskedyr (homo inhumanus), der skal opdrages til at blive menneskelig.¹²⁷ Men for at mennesket kan blive menneskeligt, skal det først være opmærksomt på, hvad det mangler. Igennem Sloterdijks perspektiv kan man dermed læse det humanistiske kompleks i den europæiske kulturhistorie som en fortsat opdragelse til at få mennesket til at se sin egen mangel. Dermed etableres en fortsat *distancering* af mennesket fra sin egen væren.

I henhold til Sloterdijk er denne opdragelse tidligere blevet varetaget af dem der stod længst væk fra mennesket; de præster, statsmænd og lærere, der *"står guderne nærmere, end den forvirrede skabning, som han drager omsorg for"*¹²⁸ og som i kraft af deres distance har krævet retten til systematisk at opdrætte mere forbilledlige menneskeeksemplarer¹²⁹. Men efter 1945 er det tydeligt, at en sådan vilje til at forbedre menneskeracen også indbefatter en frasortering og destruktion af det, der dømmes som værende umenneskeligt. Konsekvensen af humanismens distancering af mennesket fra dets humanitet bliver således det fald, hvori Heidegger pointerer, at ordet *"humanisme"* har mistet sin betydning¹³⁰. Med dette in mente mener Sloterdijk at man bør undersøge, hvad der fortsat opdrætter og regulerer mennesket, nu da den åbenlyse humanisme ikke længere kan agere frontfigur for legitimeringen af menneskets regulering. For kampen om menneskets betydning udfolder sig fortsat i menneskeparken, og Pine & Gilmores perspektiv kan anvendes til at udpege hvordan denne kamp finder sted.

¹²⁶ Sloterdijk 2001, 20

¹²⁷ Op.sit. p. 22

¹²⁸ Op.sit. p. 22

¹²⁹ Ibid

¹³⁰ Op.sit. p. 14

Transformationsøkonomien i et posthumanistiske perspektiv

Hvis man betragter Pine & Gilmores skitser af transformationsøkonomien gennem Peter Sloterdijks posthumanistiske perspektiv, så træder konsekvenserne for det menneske som denne økonomi producerer frem på en noget anden måde, end Pine & Gilmore selv kunne udpege.

Pine & Gilmores paulinske trosbekendelse, og efterfølgende antagelse af at værdien i økonomien bliver skabt gennem troen på idealet og ikke gennem dets realisering, kan igennem Sloterdijk læses som tilstedeværelsen af en humaniserende frasorterings og destruktionsmaskine, der *"vejrer alt der er selvherligt og egensindigt"*¹³¹.

At humanismens vilje til at opdrage mennesket til at tro på sin egen mangel, går dermed igen i perspektivet, men det bliver ikke gennemført fra den samme position som tidligere. For en anden *distance* i reguleringen synes nu at gøre sig gældende, en anden position hvorfra retten til reguleringen af mennesket kommer fra, end der klerikale gudebillede, som Nietzsches samtid tog livet af.

I Pine & Gilmores perspektiv synes det der regulerer og reguleres nemlig at være situeret på et og samme sted; i det menneske der tror på perfektionen, dvs. sit eget ideale billede af sig selv men som kun kan realisere sig selv, som den uperfekte version af dette ideal, det altid er dømt til at være. Den tro der ifølge til Pine & Gilmore, driver mennesket til transformationsøkonomien er således ikke en tro på den Gud, som Nietzsche erklærede død, men en tro på det der altid mangler i mennesket: Den guddommelige perfektion, man aldrig kan realisere. Mennesket har derved ikke blot taget livet af Gud, men det har indsat sig selv på den plads, hvorfra han dømte dem som evigt fejlbarlige¹³².

Igennem Pine & Gilmore kan man således se, at der er sket noget nyt, i forhold til tidligere tiders perspektiver på opdragelse til menneskelighed. For reguleringens blik ser nemlig ikke længere fra en position, der står udenfor den enkelte, men den er nu situeret i mennesket, som det sted hvorfra mennesket ser sig selv, som det ikke er. Opdragelsens perspektiv og

¹³¹ Sloterdijk 2001, 20

¹³² Genesis 3:17 *"And unto Adam he said, Because thou hast hearkened unto the voice of thy wife, and hast eaten of the tree, of which I commanded thee, saying, Thou shalt not eat of it: cursed is the ground for thy sake; in sorrow shalt thou eat of it all the days of thy life"* – King James version

den magt, hvormed den gennemføres er således blevet mikrosocial, fordi den ikke længere *pålægges* mennesket, men er *installeret* i det menneskelige subjekts fortsatte bevægelse, hvori det enkelte menneske vender sig til at distancere sig fra sig selv, for dermed at selv at opdrage og *regulere* sig selv.

Den kamp som Sloterdijk viser finder sted menneskeparken, mellem dem der vil og dem der blot er vilde¹³³, finder derfor ikke længere sted mellem parkens fysiske mure, men i det kompleks som mennesket har bygget i sig selv. Det systematiske nyopdræt af forbilledlige menneskeeksemplarer, som Sloterdijk udpeger som humanismens politiske projekt¹³⁴, er dermed blevet et *personligt* projekt og en genstand for en økonomisk relation. Det er ikke længere statsmandens job at opdrage og udskille de uproduktive dyr fra den samlede flok¹³⁵, men det er den enkeltes ansvar *overfor sig selv*, at finde og regulere det uproduktive *i* sig selv.

I et posthumanistisk perspektiv, er det som udbyderen i Pine & Gilmores økonomi tilbyder, dermed heller ikke præstens syndsforladelse, for udbyderen står ikke nærmere perfektionen end kunden. I det personlige projekt er det kun det enkelte menneske, der kan tilgive sig selv, og i dette forhold bliver udbyderen nærmere et spejl, der hjælper den kunden til selv at se sine egne fejl og mangler. Som før nævnt er det heller ikke kuskens (eller rettere sagt coachens) opgave at piske den enkelte til at se sine fejl, men at hjælpe sine hølveder til selv at trække vognen rundt i livets manege.

Dette er, hvad jeg mener, man gennem Sloterdijs perspektiv kan se i de transformationsteknologier, hvor selvhjælpsguiden hjælper kunden til at se nye facetter ved sig selv, der kan ændres, og coachen vender den enkelte til at lede sig selv. Transformationsøkonomiens teknologier er i dette perspektiv blot forskellige metoder til at vende menneskedyret *til selv at ville trække læsset*.

At det enkelte menneske nu er blevet genstand for en produktion betyder også, at det enkelte "menneskedyr" nu har en produktionsværdi *i sig selv*. Og går denne værdi tabt, er det således en mangel ved den kusk, der var antaget til at realisere den. Derfor er det nødvendigt for coachen at piske sig selv til at blive en bedre coach. Der er dermed ingen

¹³³ Sloterdijk 2001, 19

¹³⁴ Op.sit. p. 22

¹³⁵ Op.sit. p. 23

privilegeret position i denne økonomi, kun en fortsat mangel ved det enkelte menneske, der gentages i en slags samvittighedsspiral, hvor kusken piske sig selv, for at være bedre til at piske den, der *betaler* for at blive bedre til at piske sig selv. Menneskedyret er dermed både trækdyr og kusk i det personlige projekt, der er reguleringen af det liv, som det er bundet til.

Selvom man nok ikke kan anklage Pine & Gilmore for en intentionel kommercialisering af pastoralpolitologien, så mener jeg efter denne analyse, at man gennem Sloterdijks perspektiv kan påpege at deres bud på en transformationsøkonomi producerer en menneskefigur, hvis personlige projekt er at forbedre den mangel, som den altid finder i sig selv. Dette menneske distancerer sig derved ikke fra humanismen, men tager dets mangelskompleks på ryggen, betaler dets vægt i guld og bøjer nakken for dets alt for selvfølgelige byrde¹³⁶.

Men det at Pine & Gilmores transformationsøkonomi dermed synes at relancere produktionen af fejlbarlige mennesker i en økonomisk rentabel posthumanistisk temapark, gør dog ikke, at der *ikke* er en kamp der fortsat finder sted, snarere tvært imod. Der er nemlig noget, der stadig er upræcist i Pine & Gilmores skitser, en diskrepans, der kan vise sig at have en dramatisk betydning for forståelsen af menneskets muligheder i en transformationsøkonomisk produktion.

Udpegning af diskrepanser i Pine & Gilmores perspektiv

Selvom Joseph Pine & James Gilmore nok ikke ser det sådan, har de indgået venskab med dem, der vender mennesket mod sig selv. Men ét sådan venskab er bestemt ikke uproblematisk, især ikke for den, der tilbyder at transformere mennesket. For transformationsbegrebet indebærer som bekendt, at mennesket overskrides og bliver en anden. Og hvis dette skal give mening, er det ikke nok at vende mennesket til selv at gentage humanismens mangelfigur. I stedet må det kræve, at man vender sig mod en forståelse af mennesket som det endnu ikke er.

Skal transformationsøkonomiens begreb give mening som noget mere end relancering af den humanistisk pastoralpolitologi må der være et andet projekt, der gør sig

¹³⁶ Sloterdijk 2001, 16

gældende i dets immanensplan; et projekt der kan udfolde dets potentiale til at skabe *nye* mennesker.

Dette er ikke kun nødvendigt i forhold til den posthumanistiske problemstilling, men også i den relationen mellem kunden og udbyderen af transformationer, der er udgangspunktet for at determinere kundens værdi af den økonomiske relation. Der er nemlig en diskrepans der træder frem, hvis man vender tilbage til det udsagn, der ansporede Pine & Gilmore til at skitsere deres perspektiv:

*"What are people really after as they enter into all these pursuits? Experiences, yes. But there is more than that: we want to transform ourselves, to become different."*¹³⁷

I Joseph Pine & James Gilmores grundantagelse af det, der er kundens incitament til at indgå i den økonomiske relation med udbyderen af transformationer er det *ikke* perfektionen af kunden som menneske der er det primære mål, men selve *transformationen* af kunden, altså selve det at kunden kan realisere sig selv som *en anden*. Dette udsagn giver dog ikke mening i relation til Pine & Gilmores "transcendenstilbud", hvor kundens *tro* ændres, men hvor denne til stadighed forstår sig selv som fejlbarlig. Og da dette indledende udsagn er indgangen til at konstruere det transformationsøkonomiske begreb, får denne diskrepans drastiske implikationer for perspektivet.

Eftersom deres indledende begrebsapparat faktisk *har* en genklang i empiriske eksempler fra en erhvervsøkonomisk hverdag, og at vi dermed kan tale om et immanensplan, hvori selve *begrebet* giver mening, så er det åbenbart ikke det *indledende* udsagn, som er årsag til problemet. I stedet mener jeg man kan konkludere, at diskrepansen skyldes Pine & Gilmores efterfølgende antagelser om, at tilbuddets *egentlige* værdi ligger i den fortsatte forbedring af menneskedyret ved at omvende det uforanderlige fejlbarlige menneske til at tro og stræbe efter det perfekte menneskeideal, som det altid er afskåret fra at blive. Pine & Gilmores antagelser af den humaniserende pastorallogik resulterer dermed i et

¹³⁷ Pine & Gilmore 1999, 164

transformationsøkonomisk perspektiv, der tilbyder en værdi, der tilsyneladende ikke er efterspurgt i den økonomiske relation, der er udgangspunktet for perspektivets oprindelse.

Pine & Gilmores perspektiv leder derved frem til en økonomi, der producerer et menneske hvis personlige projekt er at distancere sig fra sin egen eksistens og reducere sin egen singulære værdi. Men eftersom dette ikke er den efterspurgte vare, må det antages, at der ligger et omfattende missionsarbejde, bag en sådan rekonfiguration af ønsket om transformation til en reproduktion af et selvforhold, der gentager den menneskelige mangel. Og det massive ekko fra Pine & Gilmores perspektiv der går igen i populære globale massemedier og i selvhjælps- og coaching industriens tilbud om at forbedre deres kunder, tyder da også på, at et sådan missionsarbejde faktisk kan udpeges, hvis man ønsker at undersøge det.

Selvom at det her ville være nærliggende at undersøge hvorledes sådan et omvendelses arbejde gennemføres, mener jeg dog, at det umiddelbart ligger udenfor dette speciales rammer. I stedet vil jeg vende blikket mod det, jeg mener er problemets kerne, nemlig hvordan den værdirelation, der er økonomiens grundlag, giver mening i en transformationsøkonomi, hvor den værdi der efterspørges faktisk *kan* realiseres.

Det ontologiske grundlag for en transformationsøkonomi.

For at finde frem til en forståelse af et transformationsøkonomisk begreb, hvori det problematiserede udsagn giver mening, mener jeg, at man bør starte der, hvor Pine & Gilmore udpeger at den problematiske værdi bliver produceret, altså i den produktionsfunktion, der påviseligt går igen på tværs af immanensplanet. Som bekendt er denne funktions værdiproducerende modus kendetegnet ved, at kunden indgår i en serie af *begivenheder*, der gerne skulle producere det ønskede resultat. Og eftersom det allerede er etableret, at kundens udsagn om værdien ved økonomien er stærkt problematisk for det antagede resultatet, så må det være Pine & Gilmores forståelse af *begivenheden*, der udgør den problematiske zone.

Begivenheden, det værende og tanken

I læsningen af Pine & Gilmore mener jeg, at det er tydeligt, at deres begreb om begivenheden er en forståelse af begivenheden som et udtryk for, *at noget sker* (et sidespring, en træningstime, etc). Men sådan en betegnelse af begivenheden er dog ikke tilstrækkelig, hvis vi skal forstå *hvad* der sker i begivenheden. Ser man i stedet begivenheden gennem Gilles Deleuzes begivenhedsontologi, så antager den dog pludselig en noget anden karakter:

*"The event is not what occurs (an accident), it is rather the inside what occurs, the purely expressed"*¹³⁸.

I det deleuzianske perspektiv på begivenheden er det ikke en prædetermineret betydning, der træder frem i begivenheden, men begivenheden er selve det, at tanken oplever, *at noget er til* - *at det værende sker*:

"There has only ever been one ontological proposition: Being is univocal. There has only ever been one ontology, that of Duns Scotus which gave being a single voice".¹³⁹

¹³⁸ Deleuze 2004a, 170

¹³⁹ Deleuze 2004b, 44

Med dette henviser Deleuze til, at i filosofen Duns Scotus ontologiske proposition giver det værende ikke mening af sig selv, fordi der ikke er noget der træder ud af baggrunden. I stedet er det en *univokal væren*; en væren, der kommer til udtryk som ren overflade i et samlet sideordnet udtryk, uden at noget for forrang:

*"Being is understood as univocal but univocal being is understood as neutral, neuter, indifferent to the distinction between the finite and the infinite the singular and the universal, the created and the uncreated."*¹⁴⁰

Når tanken konfronteres med det værende i oplevelsen af, at *noget* er til, er det således tankens konfrontation med den univokale værens overflade, der opleves. Eftersom det værende *i sig selv* er meningsløst, er det dermed *tanken selv*, der trækker noget frem i begivenheden, giver det forrang og betegner det som det ene eller det andet. Dermed finder begivenhedens betydning ikke sted *udenfor* tanken, men i stedet udfolder den sig *i* tanken i dennes *relation* til den væren, som tanken oplever. Således er det ikke i det værende, at begivenheden finder sin mening, men det er i begivenheden, at det værende fremtræder i tanken og bliver meningsfyldt. Begivenheden er således selve udfoldelsen af mening *i sig selv*¹⁴¹.

Begivenheden og sproget

Ifølge Deleuze er det dermed tanken, der oplever begivenheden, men ved at formulere, betegne og begrebsliggøre det oplevede i sproget, *afgrænser* den også begivenheden (f.eks. begrænser udsagnet "*dette er en træningstime*" muligheden for, at andre betydninger ved begivenheden får forrang).

Det er således tanken, der betegner det, kroppen oplever og giver det mening ved at betegne begivenheden og beskrive den ud fra den forståelse og forventning, den har til

¹⁴⁰ Op.sit. p. 48

¹⁴¹ Deleuze 2004a, 25

de stimuli, den modtager (f.eks. ved at betegne smerte som en træning af kroppen, en straf, eller en del af en seksuel akt.). Dette træder frem, når Deleuze skriver:

*"The event belongs essentially to language [...] but language is what is said of things."*¹⁴²

Gilles Deleuze fremskriver her, at det der *siges om* begivenheden, er det der får forrang i *determinationen* af begivenheden. Det begreb der betegner begivenheden, former og omformer dermed også begivenheden i sit eget billede¹⁴³. Men selvom begivenheder kan *betegnes* med det samme begreb betyder ikke at begivenhederne bliver identiske (f.eks. kan den ene mands træning være en anden mands straf og samtidig en tredje mands erotiske nydelse).

Begivenheden lader sig dermed heller ikke indfange af det begreb, der blot henviser til den betydning, som det værende er blevet pålagt, men den forsætter sin udfoldelse i tanken ved at tanken fortsat tænker *over* den. Tankens tænkning er en fortsat forlængelse af begivenhedens udfoldelse - ikke som en gentagelse af den tidligere begivenhed, men som *en altid anden begivenhed* ved, at den udfolder sig simultant med, at tanken forsøger at indfange den. Således er den virkelighed, som tanken oplever i begivenheden altid på vej til at blive en anden. Tanken der eksempelvis forsøger at fastholde begivenheden i determinationen "*Dette NU*" er en tanke, der tænker over at den tænker i NU'et. I udpegningen af det NU, hvor tanken tænkes er NU'et dog allerede på vej videre, og det determinerede NU er altid allerede fortid.

Begivenheden overskrider dermed fortsat sig selv. Dets gentagelse af muligheden for at udpege et NU, er ikke en *gentagelse* af det forrige NU, men en indstiftelse af *forskellen* fra forrige NU. Så for at begribe NU'et er tanken nødt til at tænke videre og dermed at tænke nuets kontinuitet som tilblivelse af et langt NU.

¹⁴² Deleuze 2004a, 25

¹⁴³ Deleuze & Guattari 1994, 34

“Nietzsche meant nothing more than this by the eternal return. Eternal return cannot mean the return of the identical because it presupposes a world (that of the will to power) in which all previous identities have been abolished and dissolved. Returning is being but only the being of becoming.”¹⁴⁴

Med dette understreger Deleuze, at det der *gentages* i begivenheden er det værendes fortsatte *tilblivelse* i begivenheden og dermed en genkomst af den væren, der altid er forskellig fra det, den var og det, den bliver.

Begivenheden, hjernen og viljen til at være

Denne forståelse af begivenheden betyder, at det JEG hvormed tanken definerer sig selv som værende altid er på vej til at blive et andet. For den tanke, der tænker: ”JEG ER”, er underlagt den samme ontologiske relation, som den tanke der forsøger at fange begivenheden i et ”NU”. Den begivenhed hvori tanken oplever sin egen væren, lader sig nemlig ikke fastholde med betegnelsen ”JEG ER”. For eftersom det værende altid er på vej til at blive noget andet, er det JEG der opleves allerede et andet JEG, end det som tanken betegner sig selv med. Det JEG der tænkes er således altid et andet JEG, end den form som tanken forsøger at fastholde det i.

Det der skaber kontinuitet i det JEG, hvormed tanken betegner sig selv, er således ikke tankens væren som den opleves i begivenheden, men tanken *i sig selv*.

“The eye of the seeing ego is filled with an image of itself in contemplating the excitation that it binds. It produces itself or “draws itself” from what it contemplates”¹⁴⁵

Ifølge Deleuze skal kontinuiteten i ego’et forstås som tankens *forsøg* på at fastholde det JEG, der allerede altid er forløbet. Dermed er det billede, egoet genkender *som sig selv* ikke produceret i begivenheden, men i den vane hvorigennem tanken er blevet vænnet til at

¹⁴⁴ Deleuze 2004b, 50

¹⁴⁵ Op.sit. p. 121

gentage sig selv, hvor der reelt set er en anden. Dermed er det vanen, der organiserer tankens selvforhold og ikke det værende¹⁴⁶.

I deleuziansk forstand er denne *vane* udtryk for en vilje til at karakterisere det værende og give det *en bestemt* mening, en kontinuitet¹⁴⁷. Når tanken ser sig selv i det værendes overflade er det således ikke det værende, den genkender, men tankens gentagede habitus, den tilvante vane det er at se sig selv i spejlet. Men ansigtets overflade er ligeså lidt identisk med spejlets overflade, som det ene *JEG* er med det næste *JEG*. Viljen til at gentage udsigelsen "JEG" som prædikatet for et identisk forhold mellem spejlet og den der tænker udtrykker dermed en vilje til at *glemme*, at spejlet *ikke* er ansigtet, og at det *JEG* der tænkes altid er et andet, end det forudgående og det næstkommende.

Det identiske subjekt er dermed ikke betinget af det værende, men af viljen til at glemme at det *JEG*, hvormed subjektet betegner sig selv *ikke* er identisk med det forudgående, men til stadighed ændres i takt med begivenhedernes udfoldelse. Det der gentages i begivenheden er således i deleuziansk forstand ikke et *identisk* *JEG*, men *en vilje* der udfolder sig i menneskets krop i den kraft der gennemløber *hjernen*, samler indtrykkene af det værende og giver det mening:

*"It is the brain that thinks and not the man – the latter being only a cerebral crystallization."*¹⁴⁸

Deleuze & Guattari påpeger, at det er i *hjernen*, at tanken tænker sin egen væren og dermed også i hjernen, at tanken udfolder den begivenhed, der er gentagelsen af tankens selvforhold. Hjernens meningsproduktion er derfor ikke udtryk for et identisk subjekts væren, men for en fortsat tilblivelse af tankens selvforhold. Dermed er der ikke tale om *gentagelsen af et identisk subjekt*, men om en *subjektivitetsproduktion*; en fortsat transformation af den tanke, *der tænker at den tænker*. Den væren-til som tanken oplever, og som vanens vilje forsøger at glemme, er tankens gentagelse som forskel fra det forudgående og det næstkommende, altså

¹⁴⁶ Deleuze 2004b 121

¹⁴⁷ Op.sit. p. 95

¹⁴⁸ Deleuze & Guattari 1994, 210

selve tankens vilje til at *være*, udfoldet gennem det liv hjernen gennemlever. Den tanke der påtvinger JEG'et en identisk karakter udtrykker således en vilje til at fornægte grundvilkåret for tankens eksistens, nemlig den fortsatte tilblivelse af det endnu ukendte; det *værende der kommer* og den *anden* som man bliver.

Begivenheden, humanitas og overmennesket

Efter denne gennemgang af et udsnit af Gilles Deleuzes begivenhedsontologi kan man se, at det er i begivenheden, at subjektet bliver til, ikke som et fortsat identisk subjekt, men som et JEG der altid bliver et andet JEG end det forudgående gennem selve tankens tænkning af sin egen eksistens. Markeringen af subjektets eksistens er dermed en markering af den begivenhed, hvori menneskets væren, altså tankens tænkning, giver mening. Og da denne markering af subjektets selvforhold altid kan tænkes anderledes, så er selve tankens selvforhold dermed også altid på vej til at blive et andet. Mennesket er således altid på vej til at blive transformeret til en anden i den begivenhed, hvori tanken tænker sin egen væren som meningsfuld.

Som tidligere gennemgået er denne eksistensmodus problematisk, fordi tankens tilvante selvforståelse fortsat tvinger tanken til at glemme det, der rent faktisk forekommer. Men selvom denne forglemmelse kan forekomme som en selvfølgelighed i den fortsatte subjektivitetsproduktion, så træder den dog frem i et noget andet lys, hvis man ser den i et nietzscheansk perspektiv.

Ifølge Sloterdijk viser Nietzsche viser, igennem Zaratustrafigurens overvejelser om grundlaget for den formindskende dyd, at i menneskeflokkene er der nogle iblandt dem der *vil*, men de fleste bliver kun *villedede*¹⁴⁹. Hvor Sloterdijk anvender dette til påvise en vilje til at ville opdrage andre¹⁵⁰, så mener jeg, at der også gemmer sig noget andet i dette forhold. For Zaratustra minder os om, at mennesket ikke er *dømt* til at lade sig forføre af spejlet, men at de der *vil*, har mulighed for at se sig selv som de er. Lader man sig dermed ikke *ville* af vanen, men vedkender sig den, man vedvarende er, altså det menneske der altid er på vej til at blive en anden, kan man derved udøve en vilje til aldrig at forblive den samme.

¹⁴⁹ Sloterdijk 2001, 19

¹⁵⁰ Ibid

Med denne vilje til *ikke* at lade sig *ville* ser man et radikalt andet menneske, end det der ukritisk dresserer sig selv. I stedet for viljen til at blive menneskelig, altså til blot at *ligne* et menneske, gennemskæres dette menneske af viljen til sin egen *væren* som forskel fra al anden *væren*. Dermed er der heller ikke tale om en simuleret identisk eksistens, men en singulær entitet, en fortsat gentagelse af den livslange begivenhed, hvori det enkelte menneske står ud fra al anden *værens* baggrund i tankens gentagelse af forskellens fortsatte genkomst. Dette menneskes vilje til at blive en anden er således udfoldelsen af den begivenhed, der er selve tankens tænkning i den hjerne, hvori det menneskelige liv udfolder sig som begivenhed. Den menneskelige eksistens som begivenhed, er således en fortsat udfoldelse af at verden bliver til¹⁵¹.

Det deleuzianske menneske kan dermed også siges at være *ufærdigt*. Men hvor det i Pine & Gilmores "pastorale" perspektiv er udtryk for et underskud; en ideel menneskelighed som menneskedyret er afskåret fra, så kan man igennem Deleuzes perspektiv se, at det ufærdige menneskes vilje til at blive sig selv ikke blot er menneskedyrets (*homo inhumanus*)¹⁵² vilje til at blive menneskelig, men det *tænkende* menneskedyr (*homo sapiens*), der altid overskrider sig selv i begivenheden ved igennem *tanken*, at ville blive *en anden*. Dermed ser man, at det "nye" menneske, der kom efter det humaniserede dyr, er det menneske der altid har været der. Det ufærdige menneske der vil sin egen fortsatte ufærdighed er således det menneske, der perfektionerer sig selv i henhold til grundvilkåret for dets eksistens. Det menneske der vil sig selv anderledes og gentager sig selv som ufærdigt, *igennem sin fortsatte tænkning af sin egen væren* er således allerede den menneskelige grundfigur i sin mest sublime form.

Ser man tilbage på det tidligere afsnit om Deleuzes typologi, så genkender man i dette tænkende menneske i den menneskefigur, hvis eksistensform var en fortsat bevægelse mod

¹⁵¹ Hvis man skal forblive i Sloterdijks terminologier er mennesket således gået fra at *være den der læser mening*, til den der *giver mening*. Dermed er mennesket ikke bare trådt i de dømmende guders plads, men i *skaberens* plads.

¹⁵² Sloterdijk 2001, 12

det næstes mulighed, i en fortsat *omskabelse* af de immanensplaner, der udgør dens realitet; Nietzsches affirmative figur¹⁵³.

*"And you yourselves should create what you have hitherto called the World: the World should be formed in your image by your reason, your will and your love."*¹⁵⁴

Det menneske man finder frem til igennem det deleuzianske perspektiv på begivenhedens position i subjektivitetsproduktionen er dermed et menneske, der omskaber sin eksistens og som altid betræder jorden som den første og den sidste af sin slags¹⁵⁵.

Det deleuzianske menneske i et transformationsøkonomisk perspektiv

Tænkningen af begivenhedsbegrebet kan måske virke som en lille perspektivisk forskel, men den har grundlæggende konsekvenser for den måde, man kan tænke mennesket på i forhold til Pine & Gilmores perspektiv. For ser man på det, der produceres i en transformationsøkonomi i lyset af det opridsede deleuzianske perspektiv, så tager transformationsøkonomiens værdiproduktion sig noget anderledes ud, end Pine & Gilmore antager.

Igennem Gilles Deleuzes begivenhedsbegreb er det nemlig ikke bare *muligt*, men faktisk *umuligt ikke* at blive en anden i begivenheden. En udbyder der faciliterer udfoldelsen af en serie begivenheder vil dermed *altid* producere nye former for subjektivitet hos den, der indgår i disse. Derfor er det *faktisk* muligt at tale om, at kunder bliver transformeret fra dem de er, til dem de bliver.

Det grundlæggende spørgsmål om hvorvidt det er muligt at transformere det menneskelige subjekt giver dermed mening i en deleuziansk tænkning af det transformationsøkonomiske begreb. Men at det giver mening gør dog ikke, at det menneske *for hvem* det giver mening ikke er genstand for en problematisk eksistens. At kunden ønsker at bryde med tankens tillærte vanetænkning af sit eget selvforhold, gør nemlig ikke, at denne tanke lader sig tænke uden modstand. For bag ønsket om at realisere den ønskværdige

¹⁵³ Deleuze 2005, 174

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Op.sit. p. 175

tilblivelse, som kunden stræber efter, ligger et skjult udsagn, der peger på, at kunden i sin nuværende eksistensmodus begrænses i at foretage denne tilblivelse. Der er således noget der tyder på, at noget andet end viljen til at blive en anden til stadighed begrænser mennesket ved fortsat at opdrage tanken til at gentage den vante tænkning af sig selv. Dette synes dermed at være det centrale forhold, som kunden ønsker at overkomme ved at indgå i den økonomiske relation.

Det dobbelte menneske

Dermed er der tilsyneladende ikke bare én vilje, der gør sig gældende i det menneske for hvem transformationsøkonomiens begreb giver mening, men to viljer, der virker simultant i det samme immanensplan og som udøver to typer af magt.

De to magttyper der gennemskærer immanensplanet kan for på den ene side betegnes som den affirmative vilje til at blive en anden, manifesteret i det menneske, der altid *kan* blive en anden.

Den anden side kan betegnes som en vilje, der stræber efter at begrænse den affirmative igennem en repressiv vilje til vanetænkning, der reducerer muligheden for, at den nye tanke tænkes og dermed fortsat negerer det nye menneskes mulighed.

Hvor den første vilje træder frem i kundens ønske om at blive en anden, træder den anden vilje ind i Pine & Gilmores efterfølgende paulinske rationalisering, der reducerer transformationen til denne *anden*, til blot at være en gentagelse af *den samme*.

Den eksistensmodus der betegner det menneske, for hvem transformationsøkonomiens begreb giver mening, er således et *dobbeltmenneske*, der på den ene side stræber efter at blive en anden (og dermed sig selv), men som samtidig fastholdes i at forblive den samme (og dermed et menneske som denne reelt set ikke er).

Negerende og affirmerende kræfter i en transformationsøkonomi

I det gennemgåede deleuzianske perspektiv kan man, hvorledes transformationen af dette dobbelte menneske fortsat begrænses, når pastorallogik gør sig gældende i en transformationsøkonomi. For pastorallogikkens indstiftelse af distancen mellem menneskets væren og dets selvforhold, negere værdien af det ønske, der var grundlaget for den økonomiske relation. I stedet for at assistere kundens affirmative tilblivelse genoptager og effektiviserer pastorallogikken produktionen af skamfulde menneskelige dyr, der fortsat konfronteres med sin egen mangel. Coachens (eller andre udbyderes) vedvarende betegnelse af begivenhedernes betydning gennem målsætningsetableringen bliver dermed *ikke* en gentagelse af hvad der er *nået* men af det der *mangler*. Etableringen af denne *mangelsfiksering* i gentagelsen af underskuddet i det coachede menneske, bliver dermed ikke en realisering af det nye menneske, men vender den fortsatte tilblivelse i det dobbelte menneske, til en gentagelse af sisyfosarbejdets logik. Denne selv-*ledende* Sysifos er aldrig færdig med at arbejde på at forbedre sig selv. Der er altid noget andet, der kan optimeres, altid et nyt mål, han endnu ikke har nået - og endnu ikke når. Hvor meget den coachede Sysifos end pisker sig selv, så vil hans fortsatte kamp for at slippe af med sin rullesten, fortsat fjerne ham fra målet med sit livs perfektionsprojekt.

Med pastorallogikkens mikrosociale relancering som internaliseret opdragelsesmaskine er de muromkransede parkområder, hvor mennesket trænes og opdrages dermed blevet integreret i det enkelte menneske, som en dels af dets maskinelle karakter. I dette perspektiv er der dermed heller ikke længere tale om en *menneskepark*, men om en *maskinpark*, hvor kompleksets mure er blevet mekaniske, i deres simultane bevægelse med det menneske, der fastholder sig selv i dens maskineri. Denne bevægelighed i murenes maskinelle karakter er ikke kun i én, men i to retninger: En indadgående og en udadgående bevægelse, der begge arbejder i dobbeltmennesket.

Den indadgående bevægelse og samvittighedsmaskinen

Den indadgående bevægelse er en fortsat skærpelse af detaljeringsgraden i det blik, der ser på fejlen ved det enkelte menneske. I dette blik er man aldrig tynd *nok*, aldrig i så god form som man *kunne* blive, aldrig så dygtig som man *burde* være, aldrig så lykkelig som man *kunne ønske sig*. Anorektikerens spejl, megarektikerens dopingampuller og husmorens lykkepiller gentager til stadighed ekkot af den dårlige samvittigheds littani: "*Du er aldrig god nok*".

Maskinparkens repetitionen af denne dårlige samvittighed sker gennem den fortsatte gentagelse af mennesket som en *mangel*, en *samvittighedsmaskine* der er fortsat rekonfigurere det dobbelte menneskes transformation, til en gentagelse af det personlige perfektionsprojekt i Sisyfismenneskets liv. I gentagelsen af denne underskudsfigur reduceres af værdien af den singulære begivenhed, hvori det enkelte menneskes eksistens tårner frem af den univokale væren, som den tanke der giver mening i sig selv. Og ved at gentage manglen i selv den mindste detalje af det menneskelige liv, reduceres den singulære værdi af livet som begivenhed. Den bjergtop der står ud af det værendes baggrund, slibes dermed ned til et sandkorn, der flyder sammen med andre *godslike, retsindige og runde sandkorn*¹⁵⁶. I denne nedslibning ophører det enkelte menneske med at stikke ud som individ, for i stedet at flyde sammen i menneskeflokkens ukendelige masse i en eksistens der *gives mening*. I den fortsatte definition af hvad mennesket *ikke* er, reduceres mennesket til ikke engang at være et *subjekt*, men kun et *objekt*, en genstand for fortsat optimering. Dette er, hvad man kan udlede når Sloterdijk på baggrund af Nietzsche, konkluderer:

*"Kun at være villet vil sige at eksistere som rent objekt, ikke som subjekt for udvælgelse"*¹⁵⁷

Den yderste konsekvens af reduktionen af det enkelte menneskes singulære værdi er dermed, at menneskets maskinelle karakter sættes ud af spil, og det bliver *mindre* end et menneske; et objekt der ikke foretager et valg, men som kun er genstand for andres valg.

¹⁵⁶ Sloterdijk 2001, 19

¹⁵⁷ Op.sit. p. 20

Denne logik er den gentagende reaktive bevægelse, nihilismens fortsatte reduktion af det enkelte menneske fra et liv der betyder noget i sig selv til et liv, der *ikke giver mening*.

Den negerende kraft i et transformationsøkonomisk perspektiv udtrykker i sidste ende en vilje til at reducere det menneske, der vil sig selv anderledes til en råvare, der kan omformes i en produktion af reproducerbare menneskelige objekter. Hvor der tidligere var mennesker, finder det fortsat indskrænkende blik kun støv, sandkorn og identiske objekter i maskinparkens midte. Dette er den kritiske konsekvens af Pine & Gilmores eget udsagn: "*The customer is the product*"¹⁵⁸.

Den indadgående bevægelse, der kendetegner samvittighedsmaskinens produktion, producerer dermed ikke en menneskelig progression, men objekter der alle er karakteriseret af den samme standartform; en mangelfigur. Pine & Gilmores transformationsøkonomiske model løser således *ikke* det klassiske økonomiske problem omkring standardisering og diversificering af en vare, fordi alle tilbudene synes at producerer den samme menneskefigur; det samme mangelfulde menneske.

Den udadgående bevægelse og forglemmelsesmaskinen

Men samvittighedsmaskinens indadgående vilje til reduktion af menneskets værdi, er ikke den eneste der ind virkede dobbeltmennesket. For maskinparken foretager også en udadgående bevægelse, hvilket jeg nu vil se på.

Pine & Gilmores perspektiv viser, at der ikke umiddelbart er nogen grænser for den fortsatte *udvidelse* af parken, hvilket de empiriske eksempler underbygger. Og tilsyneladende kan der installeres dårlig samvittighed i ethvert ønske om transformation, ved at gentage måletableringen og den medfølgende mangelfigur i enhver begivenhed. Derved synes det også at være muligt at genetablere de samme små samvittighedsmaskiner i ethvert menneske, der ønsker et andet selvforhold.

Ethvert forsøg på at slippe over murene i komplekset synes dermed blot at åbenbare endnu en mur og endnu en blindgyde i maskinparkens labyrint. Men at grænserne flytter sig i maskinens fortsatte udvidelse, mener jeg viser noget mere end blot at

¹⁵⁸ Pine & Gilmore 1999, 173

menneskeparken ikke umiddelbart har nogen grænser. Parkens fortsatte udvidelse kan nemlig også ses som et symptom på, at maskinen *reagerer* på, at der hele tiden er nogen, der forsøger at undvige.

Ser man på Gilles Deleuzes ontologiske grundfigur, så kommer det tænkende menneske nemlig ikke før eller efter begivenheden, men er altid *tilstede i begivenheden*, som den der altid er på vej til at blive en anden. Det tænkende menneske er således *altid* på vej til at blive en anden i enhver begivenhed og det er denne *bliven en anden*, som hele tiden skal bagatelliseres. Forskellen skal glemmes, og værdien af det nye skal reduceres til den manglende værdi ved det gamle. Det er således ikke mennesket, der skal kæmpe for at blive en anden og bryde ud af parken, men parken der udvider sig for at holde mennesket *inde*. Dermed er det hele tiden nødvendigt at bygge mure, fordi det dobbelte menneske man forsøger at domesticere hele tiden ændrer sig. Det er således parken der reagerer på subjektets fortsatte *anden blivelse* ved at udvide sine grænser, og ikke mennesket der reagerer ved at forsøge at bryde dem.

Det, der kæmpes om i denne bevægelige park, er således ikke selve begivenheden, men *den mening* som begivenheden tillægges. For begivenheden hvori subjektet produceres kan ikke holdes tilbage, men kan kun tillægges en bestemt mening og deri reduceres til en bagatel. Den begivenhed hvori transformationen opleves (f.eks. ved at en håndvægt pludselig er føles lettere at løfte eller et sprog pludselig er blevet forståeligt), og den reduktion den efterfølgende bliver udsat for som blot er endnu et skridt på vejen mod det næste mål, er et symptom på denne kamp, på den fortsatte gentagelse af det, der *ikke skete* (den håndvægt man *endnu ikke* kan løfte, det sprog man blot *forstår*, men *endnu ikke* behersker) som det mest betydningsfulde ved begivenheden. Kampen om begivenhedens betydning er således en kamp om at definere, *hvad der giver mening* for derved fortsat at generobre og genetablere den samme figur, i det menneske, der hele tiden er på vej væk.

Men det som skaber mening er jo som bekendt selve den tanke, der gennemskærer hjernen. *Kampen om betydningen* er dermed en kamp for at opdrage mennesket til kun at kunne tænke *inden for murene*, kun at se sig *selv i spejlet* og glemme den anden, det ukendte og den nye virkelighed, der hele tiden *sker*. Denne

forglemmelsesmaskines funktion er dermed at være det troldspejl, hvori man glemmer, at det man ser, er *hvad man tager for givet* og ikke den væren *der sker*. Forglemmelsesmaskinen gør dermed, at mennesket ikke kan se, at værende *der sker* altid sker *på ny*, og at den der definerer betydningen af denne væren altid er mennesket selv. Kampen for at holde mennesket inde i parken er således en kamp for at få det til at glemme, at det altid allerede *er* udenfor.

Afgrænsende refleksion

Det kunne her være interessant at tage tråden op fra Sloterdijk og vise hvorledes disse samvittighedsmaskiner og forglemmelsesmaskiner går igen i den sociale formation som udgør den globale subjektivitetsproducerende maskinpark. For hvis samvittighedsmaskinerne og forglemmelsesmaskinerne går igen i det immanensplan, jeg tidligere har udpeget, så må de også være at spore i et væsentligt udsnit af de begivenheder, der produceres i globale medier og i økonomiske og politiske kulturer. Sådan et kritisk projekt kunne forhåbentlig åbenbare de mikrosociale maskiner, der virker i mennesket, og hvori mennesket etablerer et selvforhold og identificerer sig selv som menneske*lig*. Men forhåbentligt kunne man også belyse hvorledes visse menings- og kulturproducerende begivenheder virker som makrosociale maskiner, der bombarderer mennesket med spejlbilleder af dem, de ikke er. Et sådan projekt ville forhåbentligt ikke blot vise, hvorledes pastorallogikken gør sig gældende i transformationsøkonomien, men også hvorledes den til stadighed reproduceres i begivenheder, der tegner en bestemt kulturel formation, en global subjektivitetsproducerende maskine, der reproducerer den dårlige samvittighed, reducerer den menneskelige værdi og negerer menneskets mulighed for at blive sig selv. Derved ville det forhåbentligt være muligt at udpege, hvad der stadig opdrætter og regulerer mennesket, i en mekaniseret menneskepark, hvor der stadig ikke synes at findes en positiv figur for en humanitet hinsides den humanistiske figur¹⁵⁹.

Men ligeså lidt som det er dette speciales mål at påvise, hvorledes det pastorale missionsarbejde gør sig gældende i de enkelte empiriske eksempler i immanensplanet, så er

¹⁵⁹ Sloterdijk 2001, 20

dette speciale heller ikke den rigtige kampplads til at foretage en omfattende udpegning og kritik af kampen om menneskets opdragelse, i en global kulturel subjektivitetsproduktion.

For i stedet for at tage hammeren op fra Sloterdijk mener jeg at der er et andet og umiddelbart mere produktivt anliggende, der stadig mangler sin afslutning, førend der er dannet et adækvat begreb om transformationsøkonomien, dets immanensplan og dets begrebslige personer. For det deleuzianske perspektiv åbner op for en *anden* forståelse af transformationsøkonomiens logik, en funktion hvori det dobbelte menneskes værdi ikke *reduceres*, men *affirmeres* som det menneske, der altid skaber sin egen virkelighed.

Transformationsøkonomiens affirmative potentiale

Det jeg vil se på, er den mulighed, som jeg mener, at transformationsøkonomien tilbyder for at *efterkomme* kundens ønske om at blive en anden. For selvom dette efterhånden kunne synes at være ganske begrænset, så skyldes dette blot at man har *glemt*, at mennesket *ikke* er fastholdt i maskinparken, men at det er maskinen der fortsat forsøger at tilbageholde det menneske, der altid er på vej væk.

Sindet som kampplads for livets betydning

I Gilles Deleuzes begivenhedsontologi er subjektets fortsatte transformation, (forstået som den subjektivitetsproduktion, der finder sted i tankens tænkning af dens eget selvforhold) *ikke* begrænset til bestemte begivenheder. Nej, den forekommer i alle de begivenheder, hvori det værende fortsat udfolder sig for den hjerne, der udfolder meningen med den væren den oplever i begivenheden. Men det at transformationen *sker*, er ikke det samme som at denne transformation altid er *affirmerende*. For vanens tilvænning af tanken til at repetere en negative figur, er jo grundlæggende også en subjektivitetsproduktion, en skabelse af et nyt menneske, der er endnu mere mangelfuldt end det der var før. Dette kan man se, gennem den indadgående bevægelse i maskinparken, der er den fortsatte reduktion af mennesket til noget, der er *mindre* end et menneske.

Men eftersom begivenhedens betydning altid udfolder sig i hjernen, så er der altid noget andet til stede, der hvor tanken distancere sig fra sin egen væren. Dette *andet* er det tænkende menneske; hjernens krop, som er det rum, hvori tanken altid er til stede som den betydning, der udfolder sig.

Det der begrænser transformationen er jo ikke selve *begivenheden*, men det der tænkes *om* begivenheden, eller rettere det der glemmes og dermed *ikke* tænkes. For at begivenheden tages for givet, og det negative selvforhold bliver en selvfølgelighed, kræves det dermed, at tanken *ikke* stopper op og stiller spørgsmålstegn ved det, der tages for givet.

Når menneskeparkens mure er rykket ind i mennesket, er det således også i sindet, at man finder valpladsen for kampen om betydningen af det liv der leves. Dermed er

det heller ikke bag den kulturelle horisont, men i hjernens tænkning af sit eget selvforhold, at det nye menneske kommer til syne på godt og ondt.

Kampen for at vende subjektivitetsproduktionen til at blive en affirmativ bevægelse og derved at realisere transformationens affirmative potentiale ligger dermed i at vende tanken til *ikke* at acceptere spejlbilledet som selvfølgeligt, men at stille spørgsmål til det, der tages for givet og derved vende tanken til fortsat at tænke begivenhedens betydning på ny.

Udgangen fra den negerende maskinpark

Udgangen fra den negerende maskinpark ligger således allerede i sindet i menneskets mulighed for at stille spørgsmål og tænke for sig selv. Men selvom dette umiddelbart synes ligetil, så kan udgangen fra det selvfølgelige, forekomme så hermetisk lukket, at den kan forekomme umulig at genåbne alene.

Jeg mener dog at Deleuze viser dog en mulig åbning, en sprække hvorigennem noget andet tvinger sig adgang til den selvfølgelige virkelighed og tvinger tanken til at tænke sig selv på ny:

*"Something in the world forces us to think. This something is an object not of recognition but a fundamental encounter."*¹⁶⁰

Dette fundamentale møde som Deleuze henviser til, er mødet med den begivenhed, der er for perpleks, uigenkendelig og ubegribelig til at vanen kan *genkende* den og derfor *tvinger* den os til at tænke. Det fællestræk, der kendetegner sådanne *mærkelige møder* (f.eks. et æble der falder ned, en skalpel og et øje, en hest der bliver pisket, en blomst i en glaskugle eller et uforståelig begreb) er, at de på hver deres måde fragmenterer den tilvante virkelighed som tanken tager for givet. I denne fragmentering, tvinges tanken til at bryde med vanen og igennem en vilje til at gøre det værende forståelig, skaber den sin egen mening i den meningsløse væren.

¹⁶⁰ Deleuze 2004b, 176

Mødet med det uigenkendelige åbner således op for, at tanken kan bryde med vanen, fordi den konfrontere tanken med en væren, den selv *skal* give mening. Dette gælder også begivenheder, hvori tanken møder sig selv på en måde som den ikke er vandt til. Når tanken ikke kan genkende sig selv i de begivenheder den oplever, tvinges den nemlig til at tage et valg: Enten skal den tage stilling og se sig selv på ny, eller også skal den glide tilbage i vanen, reducere begivenheden til en bagatel og nægte den adgang til den virkelighed der giver mening. Det reducerede selvforhold kræver dermed en aktiv fornægtelse af de begivenheder, hvori det man tager for givet, ikke giver mening.

Vælger man selv at skabe meningen i sit liv, er det affirmative selvforhold dog heller ikke uden konsekvenser og krav. For konfrontationen med den man er, (som den der altid er på vej til at blive en anden) i stedet for reduktionen af den man er, (til den der altid er den samme), kræver ikke blot, at man tør stille spørgsmål til den væren, man tager for givet, men også at man forliger sig med, at man aldrig forbliver den samme, at man ændres, og man kan leve med den man bliver. Man kan således ikke falde tilbage i forglemmelsen af det biologiske vilkår for tankens udfoldelse, men må leve med erkendelsen af, at man selv skal finde meningen i det, der er tankens virkelighed; den begivenhed der gennemskærer hjernen i det liv, der altid er på vej til at rinde ud.

At forlige sig med sin position i den begivenhed, der er ens eget liv, er dermed at se sig selv, som den der skaber meningen. For heri ligger erkendelsen af, at man selv er ansvarlig for at stille de fortsatte spørgsmål til livets begivenhed, der skaber meningen i det liv, man lever. Igennem dette fortsatte spørgsmål, bliver man dermed fortsat transformeret til en anden end den man spørger.

Muligheder for en affirmativ transformationsøkonomi

Hvis man skal omsætte denne tanke til et økonomisk perspektiv, så er det en anden opgave som udbydere af affirmative transformationer har i forhold til den opgave som Pine & Gilmore udpeger. I dette perspektiv er det, som kunden efterspørger ikke en perfektion, men en *konfrontation* med sin egen væren og en træning i fortsat at stille spørgsmål til en anden væren end den, kunden tager for givet.

Transformation af kundens selvforhold er dermed *mulig*, men det kræver at man skaber et potentiale for tilblivelsen af begivenheder, hvori den kunde der ønsker at blive en anden vitterligt kan udfolde sin anden-blivelse. Denne oplevelse af kundens nye væren er ikke ulig den gentagende målsætnings etablering, der kendetegner den transformationsfunktion, som tidligere blev udpeget i immanensplanet. Men hvor værdien som Pine & Gilmore tillægger denne produktionsform bliver set som en fortsat bevægelse *mod* noget, et mål der aldrig bliver indfriet, så kan man i et deleuziansk perspektiv se, at værdien ligger i *selve den bevægelse* der er den fortsatte spørgen til meningen i de begivenheder man indgår i, hvorigennem man fortsat realiserer sin mulighed for at blive *en anden*. Opgaven i en affirmativ transformationsøkonomi bliver dermed at vende kunden til selv fortsat at stille spørgsmål til betydning af sit eget livs begivenhed.

Miljøer der åbner begivenhedens mulighed

En mulighed i denne optik kunne være, at skabe miljøer for udfoldelsen af *mærkelige møder*, hvor det er op til kunden selv at skabe og realisere meningen i begivenheden. Sådanne miljøer kunne være alt fra konvergenspunkter imellem immanensplaner¹⁶¹, steder for eksplorative kropslige udfordringer¹⁶², eller rum for udøvelse af æstetisk udfordrende udtryk¹⁶³. I sådanne møder med det ukendte er det centralt, at kunden konfronteres med sit eget selvforhold og oplever hvorledes dette selvforhold ændrer sig i takt med, at transformationen finder sted. Ved f.eks. at udsætte en kunde for en udfordring, der tidligere havde været problematisk, men som viser sig at være overskuelig efter bestemt forløb, konfronteres denne med, at det der synes umuligt i én begivenhed, kan realiseres i den næste. Derved er det muligt at lade kunden opleve, at den tilvante virkelighed ikke er den, man er dømt til at leve i. For enhver begivenhed indeholder muligheden for en anden betydning end den umiddelbare igennem det fortsatte insisterende spørgsmål til begivenhedens selvfølgelighed, der er præmissen for det affirmative menneskes udfoldelse.

¹⁶¹ F.eks. Universitets miljøer, forskningsmiljøer og andre konvergenspunkter mellem forskellige planer af mening, der har potentialet til en konfrontation mellem hvad der tages for givet.

¹⁶² F.eks. Er udøvelsen af Parkour, wilderness survival og skateboarding ikke begrænset af specielle rum, men stedet for disse discipliners udøvelse, er kun begrænset af udøverens egen evne til at se muligheden for dens udfoldelse.

¹⁶³ F.eks. Graffiti og gademusik, der æstetisk udfordre betydningen af det byrum som de indgår i.

Derved er det der tilbydes i en affirmativ transformationsøkonomi ikke at hjælpe kunden til at realisere en mangel i sig selv, men at vende kunden til selv fortsat at stille spørgsmål til den virkelighed, der ellers tages for givet. Dermed produceres der nemlig ikke blot nye subjekter, men begivenheder hvori nye virkeligheder udfolder sig.

Transformationsøkonomiens udfordring

En forståelse af transformationsøkonomiens affirmative potentiale, åbner dermed op for den økonomiske mulighed, der ligger i ikke bare at transformere mennesker, men også den virkelighed, de lever i. At dette nu viser sig som en mulighed, gør dog ikke at den konflikt jeg viste igennem Pine & Gilmores perspektiv, ikke stadig er aktuel. For hvorend man rejser i det vildnis, der er menneskets virkelighed, så følger menneskeparkens små maskiner ikke langt bagefter. Sloterdijk minder os om, at overalt i det vildnis som mennesket lever i bygges små huse, byer, parker og globale komplekser, hvor opdragelsen og reguleringen antager deres egne former og samvittighedsmaskinerne og forglemmelsesmaskinerne fortsat installerer sig i nye selvfølgeligheder. Den der knytter venskab med den affirmative kraft i det dobbelte menneske skal således altid være på vagt, overfor at de steder, hvori spørgsmålet stilles ikke bliver til rum hvor selvfølgeligheder etableres.

Hvis den økonomi der sælger virkeligheder ikke skal gentage Platon, Paulus og Pine & Gilmores figurer på en endnu mere selvfølgelig og omfattende måde, end menneskets historie hidtil har set, så ligger der en opgave i fortsat at vænne mennesket, til selv at skabe betydningen af den begivenhed, der er ens eget livs realitet. Udfordringen for mennesket, der ønsker at udfolde en ny humanitet bliver derved fortsat at udfordre forståelsen af sin egen virkelighed.

Konklusion

Som beskrevet i problemfeltet har det været udgangspunktet for dette speciale at videreudvikle Joseph Pine & James Gilmores begreb om transformationsøkonomien, således at man kan belyse de undersøgelsesområder, jeg opridsede i mit problemfelt. Jeg vil vise hvordan jeg har gjort dette ved at gennemgå de konklusioner, jeg er kommet frem til i løbet af specialet.

Den transformationsøkonomiske grundfigur

Igennem det perspektiv Pine & Gilmore skitserer i bogen: *"The experience economy"*, kan man udpege en økonomi, der er baseret på, at en kunde køber adgang til begivenheder med det formål at blive ændret af disse og derved transformeret til en anden, end de var før begivenhederne fandt sted. I denne økonomi er det transformationen af kundens subjektivitet, der er produktet og dermed formålet med kundens relation med udbyderen. Denne økonomiske relation, hvor den primære værdi er produktion af ny subjektivitet danner grundfiguren for det, der kan betegnes *transformationsøkonomien*.

Transformationsøkonomiens immanensplan

Denne økonomi og dets tilbud om transformation, produktionsformer og produkter kan udpeges i en serie af udsagn, der spænder fra globale mediers tilbud om selvhjælpsteknologier til lokale coachingvirksomheders tilbud om vejledning i selvrealisering. I denne formation af udsagn kan man udpege et immanensplan, der spænder over ellers separate industrier og teknologier, og som beskriver transformationsøkonomiens realitet i en global økonomi. Pine & Gilmores begreb kan således anvendes til at udpege hvad der kan betegnes som en aktuel transformationsøkonomi.

Pine & Gilmores perspektiv på værdiproduktion

Igennem en læsning af Pine & Gilmores perspektiv kom jeg frem til, at deres *tilbud* om transformation kan læses som et tilbud om transcendens af mennesket fra det fejlbarlige, til det perfekte. Ifølge Pine & Gilmore er denne perfektion dog ikke en *ree/* mulighed. Dermed gentager transformationsprocessen blot det grundlæggende vilkår, at mennesket aldrig kan

leve op til *idealet* om det perfekte menneske, men at den der prøver altid er dømt til at gentage sig selv som fejlbarlig. At udbydere tilbyder perfektion udstiller hermed, kun det uperfektes realitet. Ved til stadighed at gøre kunden bevidst om dennes manglende perfektion, producerer transformationsøkonomien grundlæggende fejlbarlige mennesker. Transformationsøkonomien i Pine & Gilmores perspektiv kan dermed læses som en økonomi, der skaber sit eksistensgrundlag ved at opdrage til en stræben efter noget, der ikke kan realiseres, og dermed producere et behov efter en vare, der aldrig kan produceres.

Transformationsøkonomien i et posthumanistisk perspektiv

Ved at se på denne produktion gennem Peter Sloterdijks perspektiv giver det mening at indskrive tilbuddet om opdragelse og repetition af det mangelfulde menneske i et posthumanistisk kompleks, der tager form som en relanceret menneskepark gennemskåret af paulinsk pastorallogik. I dette posthumanistiske kompleks ser reguleringens blik ikke længere fra en position udenfor den enkelte, men er *installeret* i det menneskelige subjekts fortsatte bevægelse, hvori mennesket vender sig til at distancere sig fra sig selv, for dermed at opdrage og regulere sig selv. Det der regulerer og reguleres er dermed situeret et og samme sted: I det menneske der tror på den guddommelige perfektion, det aldrig kan realisere. Når det er subjektet selv, der slevfordømmende udpeger sin egen mangel, er der ikke længere tale om forbedring af mennesket som et politisk projekt, men i stedet som et *personligt* projekt, hvor den enkelte er ansvarlig for at finde fejlen i sig selv. Mennesket i dette kompleks er dermed blevet et menneskedyr, der betaler for at blive bedre til at piske sig selv og trække den vogn, der er reduktionen af værdien af det liv, det er bundet til. I dette perspektiv er det *effektiviseringen* af denne mikrosociale forbedring, der er genstand for den økonomiske relation og man kan dermed anskue de skitser som Pine & Gilmore præsenterer, som managementlitteraturens præsentationen af profitmulighederne ved at *tilbyde* perfektionering af mennesket, men at *producere* mennesker, der fortsat at tænker sig selv som en mangel. Dette gør den dog ikke blot skyldig i at tilbyde en vare den ikke kan producere, men også i fortsat at negere værdien af det ønske, der var grundlaget for den økonomiske relation, nemlig værdien af det nye menneske.

Konsekvenserne af dette må være, at Pine & Gilmores perspektiv på værdien af de mennesker der producers, ikke kan anvendes til at beskrive en transformationsøkonomi, der kan realisere det *nye* menneske, og dermed efterkomme den efterspørgsel, der var grundlaget for økonomien.

Det ontologiske grundlag for en transformationsøkonomi

Gilles Deleuze begivenhedsontologi gør det dog muligt at se hvorledes en sådan økonomi faktisk *kan* finde sted. I henhold til Gilles Deleuze nemlig er det i begivenheden at subjektet bliver til, gennem selve tankens tænkning af sin egen eksistens. Markeringen af menneskets eksistens, er dermed en markering af den begivenhed, hvori menneskets væren, altså tankens tænkning, giver mening. Og da denne markering af mennesket altid kan tænkes anderledes, så er selve tankens selvforhold dermed også altid på vej til at blive et andet. Dermed producere enhver begivenhed, hvori mennesket oplever dets egen væren, en ny subjektivitet. Transformationen forekommer dermed hele tiden i de begivenheder, hvori det værende fortsat udfolder sig for den hjerne, der skaber meningen med den væren den oplever i begivenheden. Deleuze forstår dermed ikke menneskets grundfigur, som et menneske der mangler sin menneskelighed (*homo inhumanus*)¹⁶⁴, men som det *tænkende* menneske (*homo sapiens*), der altid overskrider sig selv i begivenheden, ved igennem *tanken*, at ville blive *en anden*

I dette perspektiv er transformationsøkonomien bestemt mulig, fordi en udbyder, der faciliterer udfoldelsen af en serie begivenheder *altid* vil producere nye former for subjektivitet hos den, der indgår i disse.

Negerende og affirmerende kræfter i en transformationsøkonomi

I den forståelse af transformationsøkonomiens ontologiske mulighed, som man kan se gennem Gilles Deleuze, tager transformationsøkonomien form som en maskinalisering af menneskeparkens kompleks. I denne maskinpark er der to kræfter, der virker gensidigt ind i det menneske for hvem denne økonomi giver mening og kæmper om betydningen af de begivenheder, som den udfolder.

¹⁶⁴ Sloterdijk 2001, 12

Den første kraft er en negerende kraft, der virker igennem to maskinelle funktioner i mennesket. Den ene virker som en *samvittighedsmaskine*, der udfolder sig gennem vanens tilvænning af tanken, til at reproducere det mangelfulde menneske i det nye menneskes mulighed.

Den anden virker som en *forglemmelsesmaskine*, der negerer betydningen af den begivenhed, hvori mennesket transformeres og bliver *en anden* og reducerer den til en gentagelse af den *samme*.

Disse forglemmelsesmaskiner og samvittighedsmaskiner reducere således værdien af det enkelte menneske ved at gentage det i en Sisyfos figur, der slides ned af den perfektionsbyrde, som den selv tager på skuldrene.

Det er disse negerende maskiner, der går igen i Pine & Gilmores perfektioneringsprojekt ved at negere betydningen af det enkelte menneskes liv og reducere det til et objekt for en opdragende vilje. I dette perspektiv løser Pine & Gilmores transformationsøkonomiske model således *ikke* det klassiske økonomiske problem omkring standardisering og diversificering af en vare, fordi den reproducerer mennesker efter den samme grundfigur: Det mangelfulde menneske.

Den anden kraft der kæmper om menneskets betydning, er den kraft der affirmerer betydningen af den begivenhed, der er menneskets fortsatte transformation af sin egen væren. Denne affirmative kraft udfolder sig gennem det tænkende menneskes vilje til fortsat at stille spørgsmål til det der tages for givet og til selv at skabe betydning i den begivenhed, der er menneskets eget liv.

Den *menneskefigur* der produceres i en transformationsøkonomi er således et *dobbeltmenneske*, der hele tiden bliver sig selv på ny, men som samtidig bliver tilbageholdt i en gentagelse af den menneskelig mangelfigur.

På baggrund af denne forståelse af mennesket og de kræfter der producerer den, bliver kampen der udfolder sig i maskinparken dermed ikke en kamp, hvor det dobbelte menneske prøver at komme *ud*, men hvor maskinparken prøver at få det til at glemme, at det altid allerede *er* udenfor.

Den kritiske mulighed for realisering af en affirmativ transformationsøkonomi

Igennem forståelsen af det dobbelte menneske og de kræfter der virker ind i det transformationsøkonomiske immanensplan, er det muligt at skitsere væsentligt andre muligheder ved økonomiens produktion end i Pine & Gilmores perspektiv. Hvor Pine & Gilmore karakterisere produktionsformen som en fortsat bevægelse *mod* en værdi, der aldrig kan realiseres, så ligger værdien i en affirmativ transformationsøkonomisk produktion i *selve bevægelsen*, i den fortsatte udfordring af betydningen, af ens eget livs begivenhed.

I denne optik ligger transformationsøkonomiens affirmative mulighed ikke i at hjælpe kunden til at realisere den, kunden allerede gerne ville være, men fortsat at udfordre kunden til at stille spørgsmål til det, der ellers tages for givet. For ved at udfordre betydningen af ens egen eksistens ligger muligheden for selv at skabe sin egen virkelighed. Det der produceres i en sådan transformationsøkonomi er således ikke blot nye subjekter, men begivenheder, der udfolder nye virkeligheder.

Den kritiske opgave i realiseringen af et sådan affirmativt transformationsøkonomisk perspektiv ligger i, at både kunden og udbyderen erkender deres egen position i den virkelighed, som de selv skaber meningen i. Man er således selv ansvarlig for at stille de fortsatte spørgsmål til livets begivenhed, der skaber meningen i det liv man lever. Dem der knytter venskab med den affirmative kraft i det dobbelte menneske skal derfor altid være på vagt for, at de spørgsmålet der stilles ikke bliver gentaget som selvfølgeligheder. Udfordringen for mennesket der ønsker at udfolde en ny humanitet bliver derved at fortsat udfordre betydningen af den begivenhed der er dets eget livs realitet.

Besvarelse af problemformulering

På baggrund af denne opsummering af mine konklusioner kan jeg besvare problemformuleringen således:

1. *Hvilken produktion og produktionsform karakteriserer en transformationsøkonomi?*

Begrebet *transformationsøkonomi* betegner en økonomi, hvori produktionen af subjektivitet er genstand for en økonomisk relation. Produktionsformen i denne økonomi er kendetegnet ved, at kundens tanke etablerer sit eget selvforhold i en serie af begivenheder. Da denne etablering altid kan tænkes anderledes, så er selve tankens selvforhold også altid på vej til at blive et andet. Dette *tænkende* menneske overskrider dermed sig selv i begivenheden ved igennem *tanken* at ville blive *en anden*. I transformationsøkonomien er subjektets fortsatte transformation dermed *ikke* begrænset til bestemte begivenheder. Transformationen forekommer hele tiden i de begivenheder, hvori det værende fortsat udfolder sig for den hjerne, der skaber meningen med den væren, den oplever i begivenheden.

2. *Hvilke kræfter begrænser og muliggør denne produktion, og hvad realiseres der igennem deres udfoldelser?*

Det immanensplan hvori økonomien giver mening kendetegnes af to særskilte kræfter, der begge gør sig gældende i økonomiens produktion.

Disse to kræfter er henholdsvis den affirmerende kraft, der muliggør at mennesket skaber betydningen i de begivenheder, det gennemlever og den negerende kraft, der fortsat begrænser denne mulighed ved at gentage en *bestemt* betydning i begivenhederne.

I transformationsøkonomien kommer dette til udtryk som et personligt projekt, hvor målet er at perfektionere mennesket, men resultatet bliver en fejlbarliggørelse af mennesket. Denne mangelfuldproduktion udfolder sig gennem to maskinelle funktioner:

1. Den første maskinelle funktion er en samvittighedsmaskine, der reducerer værdien af individets eksistens ved at gentage dets mangel. Denne maskine installeres i mennesket som troen på den guddommelige perfektion, der aldrig kan realiseres. Denne maskine kommer til udtryk som en bevægelse, hvori mennesket vænner sig til at distancere sig fra sig selv for dermed at opdrage og regulere sig selv.
2. Den anden maskinelle funktion er en *forglemmelsesmaskine*, der får mennesket til at glemme, at dets mangel ikke er menneskets ontologiske realitet. Det som denne kraft

negerer er ikke selve begivenheden, men *den mening* som begivenheden tillægges. Dette kommer til udtryk igennem en forsat gentagelse af det, der *ikke sker* som det mest betydningsfulde ved begivenheden. Forglemmelsesmaskinen gør dermed, at mennesket ikke kan realisere betydningen af den singulære værdi ved sit eget livs begivenhed.

Den negerende viljes kamp med den affirmerende vilje er dermed en kamp om at diktere, *hvad der giver mening* for derved fortsat at generobre begivenhedens betydning og genetablere den samme mangelfigur i det menneske, der hele tiden er på vej væk.

3. *Hvilken mennesketype produceres i en transformationsøkonomi, og hvad skaber dets værdi?*

De negerende og affirmerende kræfter der gennemstrømmer denne produktion går igen simultant i subjektivitetsproduktionen ved henholdsvis at transformere subjektet til *et andet* og reducere betydningen af det ved at betegne det som *det samme*. Denne simultane tilstedeværelse producerer derved en mennesketype, jeg har betegnet som *et dobbeltmenneske*. Det dobbelte menneske bliver forsat en anden ved selv at skabe betydningen i dets egen eksistens igennem den affirmative vilje til at udfordre det selvfølgelig. Men det udsættes samtidig for en begrænsning af dets udfoldelse og en reduktion af dets værdi igennem de forglemmes- og samvittighedsmaskiner, hvorigennem den negerende kraft virker i dets subjekt.

På hver sin måde producerer kræfterne i en transformationsøkonomi dermed den virkelighed, som det dobbelte menneske lever i ved på den ene side at distancere mennesket fra dets realitet og på den anden side fortsat udfolde en ny realitet, hvor det er mennesket selv, der skaber betydningen. Værdien af det dobbelte menneskes liv er således betinget af, om det lader sig reducere til, hvad det ikke er eller udøver en vilje til selv at realisere værdien af sin egen eksistens.

På baggrund af denne besvarelse vil jeg dermed konkludere at en videreudvikling af Pine & Gilmores begreb "*Transformationsøkonomi*" kan gennemføres igennem den deleuzianske filosofi, der åbner op for en forståelse af de negerende og affirmerende kræfter, der virker i transformationsøkonomiens immanensplan og som udfordrer og muliggør det dobbelte menneskes fortsatte udfoldelse af et liv udenfor maskinparken. For en humanitet hinsides humanismen kan ikke udfoldes indenfor parkens mure, den kræver plads i virkelighedens vildnis. For i dette vildnis er der hverken en Gud eller selvfølgeligheder, der er kun tænkende mennesker, der i mødet med begivenhedens lyn enten lader angsten for det ukendte reducere dem til frygtsomme hus byggende dyr, eller som stiller sig på to ben og med fortsat undren forsøger at skabe en mening med det liv, som de oplever.

Litteraturliste

Primær litteratur:

- Andersen, Thomas Klem *"Kritisk & klinisk"* (2009) HVORFOR – studietidsskrift for filosofi og økonomi - forår 2009
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *"What is philosophy"* (1994) – Verso
- Deleuze, Gilles: *"Difference and repetition"* (2004b) - Althone press
- Deleuze, Gilles: *"The logic of Sence"* (2004a) – Althone press
- Deleuze, Gilles: *"Nietzsche and philosophy"* (2005) – Althone press
- Deleuze, Gilles & Guattari, Felix: *"Tusind Plateauer"* (2005) – Det kongelige danske kunstakademi
- Deleuze, Gilles: *"Forhandlinger 1972-1990"* (2006) – Det lille forlag
- Larsen, Steen Nepper *"Kategoriale tydninger af den kognitive kapitalisme"* (2008) – Gnosis vedhæftninger december 2008
- Pine, Joseph & Gilmore, James: *"The experience economy"* (1999) – Harvard business school press
- Sloterdijk, Peter: *"Regler for menneskeparken"* (2001) – PASSAGE - tidsskrift for litteratur og kritik, Nr. 3
- Spoelstra, Sverre *"What is organization?"* (2007) – Lund studies of economics and management 96

Sekundær litteratur og illustration

- King James Bible - <http://bibleresources.bible.com>
- Markof, John *"how many pages on google? – take a gues"* 2005 – New York times
-
- Forsideillustration: *"Faldet"* af Mark Torbensen - Flabkunst

Empiri

- <http://www.alun.dk>
- <http://www.alun.dk/maalsaetninger-for-alundk.html>
- <http://www.google.dk/search?client=firefox-a&rls=org.mozilla%3Ada%3Aofficial&channel=s&hl=da&source=hp&q=coaching&meta=&btnG=Google-s%C3%B8gning>
- <http://www.lederweb.dk/Personale/Coaching/Artikel/79721/Hvad-er-coaching>
- <http://www.mtv.com/shows/made/series.jhtml#moreinfo>
- <http://www.nbc.com/the-biggest-loser/>
- <http://www.oprah.com/own>
- <http://www.oprah.com/spirit/Ten-Ways-to-Increase-Your-Happiness>
- http://www.oprah.com/spirit/Rev-Ed-Bacon-with-a-Teachable-Moment-on-Self-Transformation-Video_1
- <http://www.personaltransformation.org/>
- <http://www.Personaltranformation.com>
- <http://www.personal-transformation.com>
- <http://www.probana.dk/cou.asp>
- <http://www.sofiamanning.com/index.php?pageid=01>
- <http://www.trans4mind.com/>
- <http://xfactor.itv.com/2009/>